

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES KATEDRA

**TIESNEŠU UN ADVOKĀTU ĒTIKA, TĀS IEVĒROŠANA NELIELĀ
PRAKSES TERITORIJĀ
(INTEREŠU KONFLIKTA UN OBJEKTIVITĀTES RISKI)**

BAKALaura DARBS

Autors: **Matīss Pūpols**
Studenta apliecības Nr.: mp09192
Darba vadītājs: Lekt. M. iur. Lauris Liepa

RĪGA 2012

ANOTĀCIJA

Ir svarīgi kā tiesnesis un advokāts ievēro ētiku mazapdzīvotā reģionā. Nav noslēpums, ka pazīšanās saikne mazpilsētā ir tik cieša, ka no interešu konflikta nav iespējams izbēgt.

Darba mērķis: Aplūkot tiesnešu un advokātu ētiku, tās ievērošanu nelielā prakses teritorijā. Noskaidrot vai mazapdzīvotā reģionā var izveidoties personiskas attiecības starp juridiskās profesijas pārstāvjiem, kā arī vai ciešā pazīšanās saikne starp iedzīvotājiem un tiesnešiem nevar ietekmēt tiesas objektivitāti. Tiesnešu atstatīšanās un tiesneša rotācijas ieviešanas aplūkošana.

Darba uzdevumi:

1. Aplūkot tiesnešu un advokātu ētikas kodeksu.

2. Aptaujāt Latvijas rajona, pilsētu tiesas priekšsēdētājus un uzzināt viņu viedokli par notiekošo mazpilsētās.

3. Noskaidrot ētikas pārkāpumu konkrētos gadījumus.

Darbs sastāv no vairākām daļām, kur katrai daļai bija noteikts uzdevums un izvirzīts mērķis. Katrā no darba daļām tika sīki apkopota informācija no dažādiem avotiem, analizēti agrāki notikumi un intervijas.

Bakalaura darbs sastāv no 49 lappusēm, tā veidošanai izmantots 32 literatūras avots, tajā skaitā arī Latvijas rajona, pilsētu tiesas priekšsēdētāju intervijas.

Izstrādājot darbu radās secinājumi, ka Latvijas mazapdzīvotos reģionos, rajona, pilsētas tiesās ir gadījumi, ka tiek izskatītas lietas par personām, kuras tiesnešiem ir zināmas, tādējādi „ciešā pazīšanās saikne” mazpilsētā var apdraudēt tiesu sistēmas objektivitāti valstī.

Neliela prakses teritorija, interešu konflikts, objektivitātes risks.

ANNOTATION

It is important how the judge and the lawyer observe ethics in a sparsely populated region. Link of acquaintance is so close that it is impossible to avoid interest conflict.

Aim of the Paper: To examine ethics of judges and lawyers, its observation in small practice territory. To find out whether personal relations between representatives of legal profession may be established in a sparsely populated region, as well as whether the close link of acquaintance between inhabitants and judges may affect impartiality of the court. Judge rejection and consideration of judge's rotation introduction.

Objectives of the Paper:

1. To analyze the ethics code of judges and lawyers.
2. To survey the court chairmen of districts cities of Latvia and to find out their opinion about the events in towns.
3. To consider activity of judges and lawyers, previous events and experience.

The Paper consists of several chapters; each chapter has a definite objective and aim put forward. Each chapter of the Paper contains detailed summarized information received from various sources; previous events and interviews are analyzed.

The Bachelor's Paper consists of 49 pages, 32 bibliographic sources have been used for its development, including, interviews of court chairmen of districts cities of Latvia, as well.

Developing the Paper conclusions have arisen that there are cases in sparsely populated regions, district city courts of Latvia, when cases are considered regarding persons known to the judges, thus the „close link of acquaintance” in a town may endanger the impartiality of the judicial system in the country.

Small practice territory, interest conflict, impartiality risk.

SATURS

Ievads.....	5
1. Kopīgās un atšķirīgās pazīmes uzņemot tiesneša un advokāta amatā	6
1.1. Personas, kuras nevar būt par tiesneša un advokāta amata kandidātiem	8
2. Tiesneša ētika.....	9
2.1. Goda tiesneša nosaukuma piešķiršana	11
2.2. Vispārējais Starptautiskais regulējums	12
3. Advokāta ētika	16
4. Interesu konflikta un objektivitātes riski nelielā prakses teritorijā	19
4.1. Tiesu neatkarības un interešu konflikta vēsturiskā attīstība	21
4.2. Tiesneša interešu konflikta regulēšana	25
4.3. Tiesneša atstatīšana no lietas izskatīšanas	27
4.4. Atstatīšanās pamats	31
4.5. Interviju kopsavilkums	34
4.6. Tiesneša neatkarības un objektivitātes jēdziena nošķiršana	35
4.7. Tiesas piekritība	36
4.8. Tiesnešu rotācijas ieviešana Latvijā	37
Kopsavilkums	38
Izmantoto avotu saraksts	40
Pielikumi.....	43
1.pielikums, Intervijas ar tiesu priekšsēdētājiem.....	44

IEVADS

Cilvēka darbībā, domāšanā un visā dzīvē ir daudz parādību, kas prasa novērtējumu. Ir daudz tādu notikumu, kas liek mūsu sirdsapziņai jautāt, vai šie notikumi ir attaisnojami vai nosodāmi.¹ Ētika ir mācība par morāli, kurai ir jāatbilst tādām vērtībām, kā godprātība, cieņa, taisnīgums un neatkarība. Tīra sirdsapziņa, godīgi nodomi un pareiza rīcība ir lietas, kuras ir jāievēro ikvienam cilvēkam.

Juridiskā ētika ir profesionālās ētikas veids, kas nosaka juridisko profesiju pārstāvju uzvedības noteikumus viņu profesionālajā darbībā un ārpus tās. Juridiskā ētika veicina juridisko profesiju pārstāvju apziņas un uzskatu pareizu veidošanos, virza uz morāles normu ievērošanu, taisnīguma nodrošināšanu, cilvēku tiesību, brīvību, cieņas un goda aizsardzību, kā arī uz sava goda un reputācijas sargāšanu.² Jebkurai profesionālai ētikai ir savs kodekss (programma), kas ietver būtiskas saistības, kuras jāievēro, lai iespējami labāk noritētu profesionālā darbība.

Šajā darbā autors analizēs tieņeša un advokāta ētiku un tās ievērošanu Latvijas mazapdzīvotos reģionos, (interesu konflikta un objektivitātes riska aplūkošana). Autora mērķis ir noskaidrot vai ciešā paziņšanās saikne starp iedzīvotājiem, advokātiem un tiesnešiem nevar ietekmēt tiesas objektivitāti.

Galvenie darba uzdevumi ir:

- Aplūkot Latvijas tiesneša ētikas kodeksu;
- Aplūkot Latvijas zvērinātu advokātu ētikas kodeksu;
- Aplūkot citu valstu ētikas kodeksus;
- Noskaidrot ētikas pārkāpumu konkrētos gadījumus;
- Aptaujāt Latvijas rajona, pilsētas tiesas priekšsēdētājus.

¹ „Ētika” Rīgas metropolijas Kūrijas izdevums, 1998.g 5.lpp.

² Кобликов А.С. Юридическая этика: учебник для вузов. 3-е издание. М.: Норма, 2007, 23., 30., 31.lpp.

1. KOPĪGĀS UN ATŠĶIRĪGĀS PAZĪMES UZŅEMOT TIESNEŠA UN ADVOKĀTA AMATĀ

Juridiskās profesijas pārstāvjiem ir līdzīgas prasības, lai ieņemtu konkrēto amatu. Lai kļūtu par tiesnesi vai advokātu amata pretendents ir jāatbilst tādām prasībām, kā:

- 1) Latvijas Republikas pilsonis;
- 2) nevainojama reputācija;
- 3) valsts valodas zināšanas augstākajā līmenī;
- 4) darba pieredze jurisprudences profesijā;
- 5) ieguvis valsts atzītu otrā līmeņa augstākās izglītības diplomu tiesību zinātnēs un jurista kvalifikāciju;

Abiem juridiskās profesijas pārstāvjiem ir jākārt kvalifikācijas eksāmens, kurš zvērināta advokāta amata pretendents ir atļauts no divdesmit piecu gadu vecuma, savukārt tiesneša amata pretendents no trīsdesmit gadu vecuma.³ Interesanti, ka no advokāta eksāmena kārtšanas ir atbrīvoti tiesību zinātņu doktori. Topošajiem tiesnešiem šādas privilēģijas nav.

Būtiska atšķirība starp tiesneša un advokāta amata kandidātiem ir nepieciešamā darba pieredze. Nepieciešamā advokāta kandidāta darba pieredze strādājot kādā no šiem amatiem;

- a) vismaz trīs gadus — tiesneša amatā,
- b) vismaz piecus gadus — prokurora, zvērināta tiesu izpildītāja vai zvērināta notāra amatā vai par zvērināta advokāta palīgu,
- c) vismaz septiņus gadus — augstskolas tiesību zinātņu specialitātes akadēmiskā personāla amatā vai citā juridiskās specialitātes amatā.

Savukārt tiesneša amata kandidātiem ir nepieciešama darbošanās juridiskajā specialitātē vismaz piecus gadus pēc attiecīgā diploma iegūšanas vai piecus gadus tiesas priekšsēdētāja palīga vai tiesneša palīga amatā. Salīdzinot ar Igaunijas tiesneša amata kandidāta prasībām, tajās ir rakstveidā noteikts, ka par tiesnesi var kļūt persona, kura atbilst rakstura iezīmēm.

Nokārtojot advokāta eksāmenu, tā pilnvaras ir uz visu mūžu. Savukārt, ieceļot amatā tiesnesi, rajona, pilsētas tiesā vispirms ir trīs gadu pārbaudes laiks, ja to iztur, tad tiesnesi ieceļ atkārtoti amatā uz diviem gadiem. Ja tiesneša darbība apmierina, tad Saeima pēc tieslietu ministra priekšlikuma tiesnesi amatā ieceļ uz visu mūžu. Ja tiesneša darbība ir neapmierinoša, tieslietu ministrs saskaņā ar tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu, tiesneša kandidatūru

³ Likums „Par tiesu varu”: LR likums. Pieejams : <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2012.gada 10.martā]

atkārtotai iecelšanai vai apstiprināšanai amatā neizvirza. Praksē ir gadījumi, ka Saeima pēc tieslietu ministra priekšlikuma nemaz neieceļ amatā tiesneša kandidātu, kaut arī atbalstu ir izteikusi, gan Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija, gan Saeimas juridiskā komisija. Šādas situācijas liek noprast, ka neviens tiesnesis Latvijā nevar būt drošs, ka tiek ņemta vērā viņa profesionalitāte, iespējami ir arī citi kritēriji. Šajā vietā saskaras likumdevējvara ar tiesu varu, kura ietekmē tās neatkarību. Rodas aktuāls jautājums, vai tieslietu ministram būtu jāizvirza tiesneša amata kandidāts, jo arī tieslietu ministrs ir politiska persona. Lai tiesu sistēma būtu neatkarīga un neciestu, pastāv viedokļi, ka šo pienākumu, (tiesneša iecelšana amatā) vajadzētu nodot Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai Valsts prezidenta rīcībā. Augstākās tiesas priekšsēdētājs un Valsts prezidents nav politiskas personas un šādas izmaiņas tikai nostiprinātu neitrālu tiesu varu valstī.

Satversmes tiesnešu iecelšana amatā raksturo (likumdevējvaru, izpildvaru un tiesu varu) kopēju nozīmi valsts konstitucionālajās tiesībās. Trīs Satversmes tiesas tiesnešus apstiprina pēc ne mazāk kā desmit Saeimas deputātu priekšlikuma, divus – pēc Ministru kabineta priekšlikuma un vēl divus – pēc Augstākās tiesas plēnuma priekšlikuma.⁴

Savukārt, par uzņemšanu zvērinātu advokātu profesijā lemj Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Praksē ir izveidojušās situācijas, ka no padomes tiek prasīts atzinums par piemērotību zvērināta advokāta profesijai, ja pret kandidātu iebilst citi zvērināti advokāti. Piemēram, starp zvērinātiem advokātiem tika izraisīta neizpratne par bijušā Korupcijas Novēršanas un Apkarošanas biroja vadītāja Alekseja Loskutova velmi kļūt par zvērinātu advokātu. Kā iemesls tika minēts vadītāja amata laikā esošie notikumi birojā, kuri varētu „mest ēnu” kā uz godprātīgu un politiski neitrālu advokātu.⁵ Pilnīgi noteikti, ka pieredze, notikumi un izteikumi ir būtisks faktors kandidāta izvērtēšanā. Tāpat kā tiesnesim, arī advokātam ir jābūt godprātīgam un sabiedrībā cienījamam cilvēkam. Pareizi būtu apgalvot, ka no juridisko personu darbībām un notikumiem sabiedrībai izveidojas iespaids par tiesu sistēmu.

⁴ Satversmes tiesas tiesneši. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=1&mid=4> [aplūkots 2012. gada 2. aprīlī]

⁵ Asie iebildumi pagaidām liedz kļūt par Zvērinātu advokātu. Pieejams: nra.lv/articles/print.htm?id=18123 [aplūkots 2012.gada 4. februārī]

1.1. Personas, kuras nevar būt par tiesneša un advokāta amata kandidātiem

Par tiesneša un advokāta amata kandidātu nevar būt persona, kura agrāk sodīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas). Personas, kuras pamatojoties uz lēmumu disciplinārlietā, atceltas no tiesneša amata, no zvērināta tiesu izpildītāja, zvērināta tiesu izpildītāja palīga, zvērināta notāra, zvērināta notāra palīga amata, izslēgtas no zvērinātu advokātu vai zvērinātu advokātu palīgu skaita vai atlaistas no prokurora amata un no disciplinārlietā pieņemtā lēmuma spēkā stāšanās brīža nav pagājuši pieci gadi.⁶ Tikai ar šīm prasībām par nevainojamas juridiskās profesijas pārstāvja reputāciju, var cerēt uz taisnīgu tiesu sistēmas darbību Latvijā. Par tiesneša un advokāta amata kandidātu nevar būt personas, kuras atrodas aizgādībā vai ir rīcībnespējīgas, kā arī personas, kuras ir vai ir bijušas ar Latvijas Republikas likumiem, Augstākās padomes lēmumiem vai tiesas nolēmumiem aizliegto organizāciju dalībnieki (biedri) pēc šo organizāciju aizliegšanas. Tiesneša un advokāta kandidāts nedrīkst būt politisku organizāciju vai partiju biedrs, turēt runas kādas politiskas organizācijas vārdā, prasīt ziedojumus vai izdarīt noguldījumus politiskās organizācijas vai tās kandidāta atbalstam. Šie profesiju pārstāvji nedrīkst paralēli ieņemt citu amatu, izņemot lekciju vadīšanu mācību iestādēs.

Austrijā ir noteikts, lai tiesnesis ieņemtu amatu, viņam ir jāveic psiholoģiskās atbilstības pārbaude un jāizsaka savs viedoklis, tikai tad tieslietu ministrs izvēlas kandidātus.⁷ Savukārt, Latvijā šāda sistēma nav ieviesta. Autors uzskata, ka šāda metode ir interesanta un arī noderīga, ir svarīgi izvērtēt vai nākamais tiesnesis ir psiholoģiski gatavs darbam, jo no viņa rakstura iezīmēm var būt atkarīgas daudzu cilvēku dzīves. Šādi psiholoģiskie pārbaudījumi noskaidrotu vai tiesnesis nevēlas iegūt amatu, piemēram, dēļ atreibības, ja savulaik ir nācies ciest. Arī šāda iespēja nav izslēgta.

⁶ Likums „Par tiesu varu”: LR likums. Pieejams : <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2012.gada 11.martā]

⁷ Tiesneša izglītības iegūšana. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_aus_lv.htm [aplūkots 2012.gada 4. aprīlī]

2. TIESNEŠA ĒTIKA

Latvijas Republikā tiesnešu darbību regulē 1995. gadā pieņemtais „Latvijas tiesnešu ētikas kodekss”. Šis kodekss sastāv no pieciem kanoniem. Tiesnesim ir jātur cieņā savs amats, tiesu varas neatkarība, un tiesas godīgums. Tiesnesim ir jāizvairās no necienīgas rīcības, jāpilda tiesu varas uzliktie pienākumi objektīvi un taisnīgi. Tiesnesim ārpustiesas ir jāuzvedas tā, lai nenonāktu pretrunā ar tiesneša pienākumiem. Tiesnesim ir jāturas no politiskas darbības. Ir valstis, kurās šādu ētikas kodeksu nemaz nav un no tā izriet jautājums, vai šāds kodekss ir nepieciešams. Autors domā, ka mūsdienās ir grūti paļauties tikai uz parašām, jo ejot laikam, mainās cilvēka vērtības un uztvere, tāpēc šāds rakstveida tiesību normu regulējums ir nepieciešams. Kā norāda Gunārs Kūtris:” Tiesneša kodekss ir nepieciešams divu iemeslu dēļ, pirmkārt, lai stiprinātu sabiedrības uzticamību tiesu varai, otrkārt, tiesnešu iekšējai lietošanai, kas palīdzētu orientēties vērtībās, gadījumā, ja rodas šaubas.”⁸

Viens no mūsdienu aktuāliem jautājumiem sabiedrībā ir tiesneša konsultēšanās ar advokātu. Sabiedrībā tas liek noprast par iespējamu korumpētību. Valstīs ar ilgstošu, spēcīgu demokrātijas tradīciju tas nerada bažas, taču Latvijā tā ir bijusi aktuāla problēma. Latvijas bijušam tieslietu ministram Aigaram Štokenbergam ir savs viedoklis par notiekošo valstī :” Tas, ko man nācies redzēt pēdējā laikā, ir, ka cilvēki, kas kādreiz bijuši tiesneši, bet tagad darbojas kā advokāti, tomēr turpina apmeklēt savus bijušos kolēģus un, protams, tīri neformāli mēģina ietekmēt lietās spriedumus, kas ir pilnīgi nepieļaujami.”⁹ Tiesnesis drīkst ieņemt privātas attiecības ar juridiskas profesijas pārstāvi, taču situācijā, ja šis juridiskās profesijas pārstāvis nonāk kā lietas dalībnieks, tad tiesnesim būtu jāatsakās no lietas izskatīšanas. Autors uzskata, ka šī problēma, iespējams, ir vēl aktuālāka ārpus galvaspilsētas. Latvijā ir daudz mazpilsētu, kurās ir tikai viens vai divi zvērināti advokāti, kas praktiski izslēdz iespēju nenodibināt privātas attiecības ar tiesnesi, kuri šajā specialitātē darbojas, iespējams, desmit vai divdesmit gadus.

Tiesnesim ir jārīkojas tā, lai saglabātu tiesas objektivitāti, lai sabiedrībā nerastos šaubas, ka kāds no lietas dalībniekiem ir īpaši labvēlīgāks. Likumā ”Par tiesu varu” 14. pantā ir noteikts, ka tiesnesis nevar piedalīties lietas izskatīšanā, ja viņš personiski tieši vai netieši ir

⁸ Tiesneša ētikas kodeksa nepieciešamība. Pieejams: http://www.politika.lv/temas/politikas_process/4277/ [aplūkots 2011.gada 20. februārī]

⁹ Štokenbergs: tiesnešu un advokātu „ķēķis” novērojams vēl aizvien. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/viedokli/stokenbergs-tiesnesu-un-advokatu-kekis-noverojams-aizvien> [aplūkots 2012.gada 4. aprīlī]

ieinteresēts lietas iznākumā vai ja ir citi apstākļi, kas rada šaubas par viņa objektivitāti, kā arī likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” paredzētajos gadījumos. Tiesnesim ir jāizvairās no visa, kas var mazināt tiesu varas autoritāti.

Tiesneša darbība ārpus tiesneša pienākumu pildīšanas nedrīkst radīt šaubas par viņa objektivitāti, taisnīgumu un neuzpērkamību. Tiesnesim ir jābūt kā paraugam sabiedrības acīs. Tiesu sistēmas autoritāti, tiesnešu prestižu sabiedrībā nosaka tiesneša taisnīgums. Igaunijas tiesnešu ētikas kodeksā ir noteikts, ka tiesnesis drīkst piedalīties pasākumos, kuru mērķis ir gūt peļņu, vienlaikus ievērojot praksi par labu uzvedību un godīgu biznesu.¹⁰ Latvijā šāda norma nav noteikta. Nedaudz vēlāk autors darbā aplūkos tiesnešu kopējo starptautisko regulējumu, tostarp arī Bangaloras principus.

Tiesnesi var saukt pie disciplinārās atbildības par tiesnešu ētikas kodeksa normu rupju pārkāpumu. Disciplinārsodu tiesnesim var uzlikt ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc disciplinārā vai administratīvā pārkāpuma atklāšanas dienas, turklāt tikai pēc tam, ka tiesnesim dota iespēja izteikt savus paskaidrojumus, bet ne vēlāk kā divus gadus pēc disciplinārā vai administratīvā pārkāpuma izdarīšanas dienas. Disciplinārsoda veidi ir piezīme, rājiens, amatalgas samazināšana uz laiku līdz vienam gadam, ieturot līdz divdesmit procentiem algas. Tiesnešus var saukt arī pie kriminālatbildības atbilstoši likumiem par noziedzīgiem nodarījumiem par tām darbībām, kas izdarītas ārpus tiesneša amata pienākumu veikšanas. Tiesnešus nedrīkst saukt pie kriminālatbildības par netīšiem pārkāpumiem, kas pieļauti, pildot savus amata pienākumus. Prasījums par tiesas spriešanā pieļautajām kļūdām ir jāvērs pret valsti.

¹⁰ Igaunijas tiesnešu kodekss . Pieejams: <http://www.nc.ee/?id=842> [aplūkots 2012. gada 5. aprīlī]

2.1. Goda tiesneša nosaukuma piešķiršana

Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrība ir izteikusi aicinājumu valsts amatpersonām atteikties no Goda tiesneša institūta un izvērtēt tā atbilstību Satversmei.

Likumā „Par tiesu varu” 66. Pantā ir noteikts, ka Saeima pēc Tieslietu padomes priekšlikuma var piešķirt Goda tiesneša nosaukumu tiesnesim, kurš godprātīgi strādājis un izbeidzis tiesneša darbību. Šis likums nosaka, ka šādu nosaukumu piešķir tiesnesim, kurš godprātīgi strādājis, kas savukārt netieši norāda, ka tiesnešiem, kuri beiguši tiesneša profesionālo dienestu un kuriem nav Goda tiesneša nosaukuma, nav strādājuši godprātīgi. Autors uzskata, ka šis statuss iedala tiesnešus, kas nav ētiski, jo visi tiesneši ir devuši zvērestu par godprātīga darba veikšanu, izņēmuma gadījumi varētu būt tie, kuri ir disciplināri sodīti.

Likumā „Par tiesu varu” 68. Pantā ir norādīts tiesneša svinīgais solījums- “Es,____, uzņemoties tiesneša pienākumus, apzinos man uzticēto atbildību un svinīgi solu būt godīgs un taisnīgs, uzticīgs Latvijas Republikai, vienmēr censties noskaidrot patiesību, nekad nenodot to, tiesu spriest stingrā saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmi un likumiem.”

Kā norāda Jānis Neimanis:” Goda tiesneša institūts ir pārskatāms, jo tā paša likuma "Par tiesu varu" normu būtība ir, ka pēc Tieslietu padomes lēmuma tiesu var spriest persona, kura ir izbeigusi tiesneša darbību, ja ir nepieciešams tiesnesis attiecīgajā tiesā.”¹¹

Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrība uzskata, ka “Goda tiesneša nosaukums” ir pretrunā ar Satversmes 82. un 84 pantu. Satversmes 82 .pantā ir noteikts, ka Tiesu Latvijā spriež rajona, pilsētas tiesas, apgabaltiesas un Augstākā tiesa, bet kara vai izņēmuma stāvokļa gadījumā — arī kara tiesas. Savukārt 84. Pantā ir noteikts, ka Tiesnešus apstiprina Saeima, un viņi ir neatceļami. Tiesnesi pret viņa gribu atcelt no amata var Saeima vienīgi likumā paredzētos gadījumos, pamatojoties uz tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumu vai tiesas spriedumu krimināllietā. Ar likumu var noteikt vecumu, ar kura sasniegšanu tiesneši atstāj savu amatu. Autors uzskata, ka Goda tiesneša nosaukums būtu pasniedzams tikai tiesnešiem, kuri jau būtu devušies pensijā. Šāda kārtība izslēgtu iespēju, ka tiesnesis atgrieztos savā amatā, ja būtu jau izbeidzis tiesneša darbību. Šāds apbalvojums, cieņas izrādījums par mūža ieguldījumu un dzīves pavadīšanu tiesneša amatā ir nepieciešams. Arī mūzikā, literatūrā un sportā pasniedz līdzīgus apbalvojumus par dzīves veltīšanu amatam.

¹¹ Tiesneši aicina amatpersonas atteikties no Goda tiesneša statusa piešķiršanas. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/tiesnesi-aicina-amatpersonas-atteikties-no-goda-tiesnesa-statusa-pieskirsanas.d?id=37436261> [aplūkots 2012.gada 7. aprīlī]

2.2. Vispārējais Starptautiskais regulējums

Demokrātiskās valstīs tiesneši ir pakļauti noteiktām ētikas normām, kas regulē viņu profesionālo darbību. Latvijas tiesnešu interešu konflikta pašreizējo regulējumu veido likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un procesuālajos likumos ietvertie ierobežojumi. Līdzīga situācija pastāv visās Eiropas valstīs – tajās laika gaitā ir izveidojusies noteikta izpratne par to, kas būtu uzskatāms par tiesnešu interešu konfliktu un kāda rīcība ir nepieciešama, lai to varētu novērst.

Mūsdienās tiesnešu interešu konflikta regulējums un tā izpratne pastāv ne tikai katrā Eiropas valstī nacionālā līmenī, bet eksistē arī noteikts starptautiskais regulējums. Piemēram, varētu uzskatīt, ka pienākums novērst interešu konfliktu izriet jau no Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā noteiktajām katra cilvēka tiesībām uz taisnīgu tiesu, tātad arī uz lietas izskatīšanu nepastāvot tiesneša interešu konfliktam.

Kā starptautisks standarts ir pieņemti Bangaloras principi, kuros ietverti ne tikai optimālie interešu konflikta novēršanas pamatprincipi, bet arī citi būtiski tiesnešu profesionālās ētikas jautājumi.¹² Šo principu izstrāde aizsākās līdz ar ANO Tieslietu grupas tiesnešu godaprāta stiprināšanai pirmo sanākumi 2000.g. Vīnē. Dokumentu izskatīja Tieslietu grupa Bangalorā 2001.gadā, līdz visbeidzot tie tika apstiprināti augstāko tiesu vadītāju tikšanās laikā Hāgā 2002.gada novembrī.¹³

Bangaloras principi ir nozīmīgs tiesnešu ētikas regulējumi ne tikai Eiropas, bet arī vispasaules līmenī. Tomēr jāatceras, ka šie principi ir tikai nesaistošs starptautisks standarts, nevis obligāti ievērojami priekšraksti. Principus būtu ieteicams ievērot visu to valstu tiesām, kas vēlas, lai to tiesnešiem būtu mūsdienīga un pareiza izpratne par tiesnešu ētikas standartiem, tajā skaitā arī par izvairīšanos no potenciāla interešu konflikta. 2006. gadā tika pieņemts ANO Ekonomikas un sociālās padomes rezolūcija, kas aicināja ne tikai Eiropas, bet arī citu pasaules daļu valstis savu iespēju robežās veicināt Bangaloras principu piemērošanu.¹⁴

Saskaņā ar Bangaloras principiem potenciāls interešu konflikts rodas brīdī, ka pašam tiesnesim rodas šaubas par savu objektivitāti, vai arī balstoties uz lietas apstākļiem šaubas

¹² The Bangalore Principles of Judicial Conduct, 2002.

Pieejams: http://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf [aplūkots 2012.gada 7.aprīlī]

¹³ Tiesnešu ētika, kvalifikācija un atbildība Latvijā: kā neapstāties pie sasniegtā? 2008.g. Pieejams: <http://www.providus.lv/public/27391.html> [aplūkots 2012.gada 3.aprīlī]

¹⁴ Resolution 2006/23. Strengthening basic principles of judicial conduct. 2006.g. Pieejams: <http://www.un.org/docs/ecosoc/documents/2006/resolutions/Resolution%202006-23.pdf> [aplūkots 2012.gada 6.aprīlī]

varētu rasties objektīvai trešajai personai.¹⁵ Finansiāls interešu konflikts ir iespējams, ja skartās tiesneša finansiālās intereses ir pietiekami nozīmīgas, lai tās varētu kaitēt objektīvam un neatkarīgam spriedumam. Līdzīgi raksturots arī interešu konflikts, kas saistīts ar tiesneša ģimenes locekļiem, abos gadījumos galvenais kritērijs tā esamībai ir nevis tiesneša interešu pastāvēšana, bet to nozīmīgums.¹⁶ Kā vienīgais kritērijs interešu nozīmīguma novērtēšanai ir tas, vai tiek ietekmēts tiesneša viedoklis.¹⁷

Bangaloras principos arī ir uzsvērts, ka tiesnesim jāizvairās no regulāras sevis atstatīšanas interešu konflikta dēļ. Regulāra sevis atstatīšana no lietu izskatīšanas varētu izsaukt publisku nosodījumu un uzlikt papildu pienākumus citiem tiesnešiem. Tādēļ tiesnesim būtu jārikojas tā, lai viņš iespēju robežās samazinātu interešu konflikta rašanās iespējas.¹⁸ Nav norādīts kā tiesnesim būtu praktiski iespējams šo iespējamību samazināt, jo tiesnesim nav iespējams paredzēt ar kādām personām saistītas lietas viņam būs jāizskata nākotnē.

Jāpiemin, ka iepriekšminēto principu piemērošana būtu īpaši vēlama Latvijā, ņemot vērā mūsu valsts salīdzinoši nelielo iedzīvotāju skaitu. Protams, lai nodrošinātu taisnīgu tiesu vislabāk būtu izvairīties no jebkāda potenciāla interešu konflikta, kas tikai teorētiski varētu ietekmēt spriedumu. Tomēr, mazapdzīvotos reģionos Latvijā ir grūti atrast tiesnesi, kuram nebūtu nekādas saiknes ar kādu no lietā iesaistītajām pusēm vai to pārstāvjiem, ņemot vērā, ka, strikti raugoties, saskaņā ar likumu šobrīd tiesnesim Latvijā sevi būtu jāatstata no lietas izskatīšanas tiklīdz viņam rodas jebkādas šaubas par savu interešu pastāvēšanu.¹⁹

Kā starptautiskus dokumentus, kuros ietverti tiesnešu ētikas standarti jāpiemin arī 1997. gada Eiropas tiesnešu harta, 1998. gada Eiropas harta par tiesnešu statusu un 1999. gadā Starptautiskās tiesnešu asociācijas pieņemtā Vispārējā tiesnešu harta. Visos minētajos starptautiskajos dokumentos izteiktas līdzīgas atziņas attiecībā uz tiesnešu interešu konfliktu. Piemēram, no Eiropas tiesnešu hartā ietvertā objektivitātes principa skaidrojuma, var secināt, ka tiesnesim ne tikai lietu jāizskata objektīvi, tātad nepastāvēt interešu konfliktam, bet par tiesneša objektivitāti nevar rasties šaubas arī objektīvai trešajai personai. Tas gandrīz pilnībā atbilst iepriekšminētajai Bangaloras principu izpratnei par interešu konfliktu un ļauj secināt, ka ir izveidojušies vismaz daži tiesnešu ētikas pamatprincipi, par kuru nozīmīgumu starptautiskā līmenī nerodas šaubas – tie iekļauti nu jau vairākos starptautiska līmeņa dokumentos.

¹⁵ Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. 2007.g., The Judicial Integrity Group., 59.lpp. Pieejams: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ceje/textes/BangalorePrinciplesComment.PDF> [aplūkots 2012.gada 8.aprīlī]

¹⁶ Turpat, 60.lpp.

¹⁷ Turpat

¹⁸ Turpat, 59.lpp.

¹⁹ V.Kalniņš, I.Kažoka, G.Litvins Tiesnešu ētika, kvalifikācija un atbildība Latvijā: kā neapstāties pie sasniegtā? 2008.g., 126.lpp. Pieejams: <http://www.providus.lv/public/27391.html> [aplūkots 2012.gada 9.aprīlī]

Kopumā tiesnešu ētikas jomā tikpat kā nepastāv detalizēts juridiski saistošs starptautiskais regulējums, ir noteikti tikai paši pamatprincipi.²⁰ Tomēr detalizētu starptautiski saistošu ētikas regulējumu visticamāk nebūtu iespējams noteikt. Atsevišķās valstīs pastāv atšķirīgi apstākļi, kas ietekmē izpratni par tiesnešu ētiku un rada atšķirīgus problēmjautājumus, kurus nevarētu atrisināt ar vienotu starptautisku regulējumu. Konkrēta un detalizēta ētikas regulējuma izveide ir katras valsts nacionālo tiesību uzdevums. Piemēram, Latvijā tas līdz šim brīdim vēl nav sekmīgi izdarīts. Lai arī mūsu valstī šāds regulējums eksistē, tomēr attiecībā uz daudziem jautājumiem tiesnešu vidū nepastāv vienots viedoklis.²¹

No visa iepriekšminētā izriet, ka pēdējos gadu desmitos radusies tendence tiesnešu interešu konflikta regulējumu noteikt ne tikai nacionālā, bet arī starptautiskā līmenī. Šajās valstīs pagaidām vēl stingri nesaistošais regulējums tiek pieņemts, lai veidotu pēc iespējas vienotu un pareizu izpratni par interešu konflikta, tā novēršanas un arī citu tiesnešu ētikas standartu pamatprincipiem. Ņemot vērā, ka šī jēdziena pareiza izpratne nepieciešama, lai nodrošinātu katra cilvēka tiesības uz taisnīgu tiesu, autors var izteikt ticamu prognozi, ka arī nākotnē starptautiskais regulējums tiks arvien uzlabots un papildināts.

2012.gada 20.janvārī ētikas komisija kopīgi ar Latvijas Zvērinātu advokātu padomes Ētikas komisiju un Prokuru atestācijas komisiju izstrādāja kopīgu skaidrojumu par juridisko personu savstarpējo saskarsmi ar mērķi ir rūpēties par juridisko profesiju prestižu un tiesu varas autoritāti. Šis skaidrojums tika izveidots vadoties no Starptautiskā regulējuma, Bangaloras principiem.²²

No Bangaloras principiem un komentāriem izriet, ka tiesnešu atsvešināšanās no sabiedrības un citu juridisko personu pārstāvjiem nemaz nav iespējama, kā arī nav vēlama. Nav pamata un nepieciešamības mākslīgi atsvešināties juridisko profesiju pārstāvju, kā arī tiesnešu un sabiedrības starpā.

Vairums Latvijas profesiju pārstāvju ir mācījušies vienā augstskolā, Rīgā, iepriekš strādājuši kopā, tādēļ valstī ar nelielu iedzīvotāju skaitu ir liela iespēja būt saistītiem ar kopējiem paziņām.

Tāpat juridisko profesiju pārstāvjiem, kuri ir iesaistīti vienā lietā, var gadīties nejauši un neatkarīgi vienam no otra sastapties kādā sabiedriskā vietā, profesionālā vai privātā pasākumā, arī tiesas telpās. Šādos gadījumos nebūtu pareizi mākslīgi attālināties vai nesveicināties un nesarunāties vispār. Saskarsme jebkurā gadījumā ir īstenojama ierastās pieklājības robežās.

²⁰ V.Kalniņš, I.Kažoka, G.Litvins Tiesnešu ētika, kvalifikācija un atbildība Latvijā: kā neapstāties pie sasniegtā? 2008.g., 105.lpp.Pieejams: <http://www.providus.lv/public/27391.html> [aplūkots 2012.gada 10.aprīlī]

²¹ Turpat, 126.lpp.

²² Tiesnešu Ētikas komisijas Skaidrojums. 2012.gada 12.janvārī.

Gadījumos, kad juridisko profesiju pārstāvjiem ir zināms par tādu pasākumu, kurā nāksies sastapties ar citu lietā iesaistītu juridiskas profesijas pārstāvi, ne vienmēr obligāti jāizvairās no šāda pasākuma apmeklēšanas. Pirms izlemt, vai apmeklēt šādu pasākumu, jāizvērtē izskatāmās lietas nozīmīgums, pasākuma un iespējamās saskarsmes raksturs, ņemot vērā saprātīga vērotāja testu.

Kā norādīts, *ex parte* sarunas, kurās viens no dalībniekiem – prokurors, advokāts – ārpus tiesas zāles un bez otra dalībnieka klātbūtnes vai arī kāda cita persona kādas puses labā ar tiesnesi runā par neizspriestas lietas apstākļiem, ir nepieļaujamas. Nav nekādas nozīmes, cik nevainīgs varētu būt sarunas nolūks, vai cik hipotētiski lietu mēģināts apspriest. Par *ex parte* sarunām nav uzskatāmi lietas dalībnieku jautājumi par, piemēram, pierādījumu iesniegšanu, iespēju iepazīties ar lietas materiāliem. Situācijā, ja tiesnesis atsakās runāt, dot paskaidrojumus lietas dalībniekam par procesuālajiem jautājumiem ārpus tiesas, tad tas nav pamats, lai tiesnesim pieteiktu noraidījumu, piemēram, kā nelabvēlīgam pret vienu no pusēm. Vislabāk ir, ja uz šiem jautājumiem atbildes sniegtu sekretārs.²³

Tiesnešiem, advokātiem un prokuroriem ir jāizvērtē savas rīcības vērtējums no malas un jāizvairās no tādām situācijām, kuras varētu tikt vērtētas negatīvi. Viena no šādām situācijām pēc šī skaidrojuma ir sarunu vešana ar tiesnesi pirms lietas izskatīšanas, kas var radīt aizdomas. Tādejādi būs cilvēki, kas to nesapratīs, it īpaši mazpilsētu reģionos. Tikai juridisko profesiju pārstāvju kopīga un stingra ētikas ievērošana var uzlabot tiesu sistēmas prestižu valstī.

²³ Tiesnešu Ētikas komisijas Skaidrojums. 2012.gada 12.janvārī.

3. ADVOKĀTA ĒTIKA

Jebkurai profesionālai ētikai ir savs kodekss (programma), kas ietver būtiskas saistības, kuras jāievēro, lai iespējami labāk noritētu profesionālā darbība. Advokāta ētiku regulē Latvijas zvērinātu advokātu Ētikas kodekss. Šī ētikas kodeksa pamatā ir Starptautiskās advokātu asociācijas 1958.gadā apstiprinātais un vēlāk papildinātais Starptautiskais advokātu ētikas kodekss un 1988.gadā apstiprinātais juristu uzvedības kodekss.²⁴ Advokāta pienākums ir ievērot prasības, kuras ir ietvertas Latvijas zvērinātu advokātu ētikas kodeksā. Lai kļūtu par zvērinātu advokātu ir norādītas konkrētas prasības, kā, piemēram, Latvijas Republikas pilsonis, ar nevainojamu reputāciju, sasniedzis divdesmit piecu gadu vecumu, kurš ir ieguvis valsts atzītu otrā līmeņa augstāko izglītību tiesību zinātnē. Ir nepieciešama darba pieredze jurisprudencē, kā arī nokārtotam advokāta eksāmenam.

Daudzu Eiropas Savienības dalībvalstu, tai skaitā arī Latvijas tiesu sistēmās ir noteikti principi, kas ir advokāta profesijas pamatā. Tie ir;

- 1)neitralitāte
- 2)morālā stāja
- 3)konfidencialitāte
- 4)ētikas likumu respektēšana
- 5)izvairīšanās no interešu konfliktiem
- 6)izvairīšanās no darbības, kas nav savienojama ar pienākuma neatkarīgu veikšanu
- 7)Reklamēšanās un personiskā publicitāte, balstoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10. Pantu. Advokātam ir atļauts informēt klientus par pieejamo juridisko palīdzību tādā veidā, ko apstiprinājusi tā advokatūra, kurā advokāts strādā.
- 8)klienta interešu aizsardzība
- 9)tiesas respektēšana

Pārkāpjot kādu no šiem principiem pret advokātu, var tikt ierosināta disciplināratbildība. Disciplināratbildību var ierosināt klients, tieslietu ministrs, Advokātu asociācijas padome, tiesa vai prokurors. Sankcijas, kuras Advokātu asociācija var piemērot ir;

- 1)nopēlums
- 2)rājiens
- 3)stingrs rājiens
- 4)izslēgšana no advokatūras, kas izsauc arī advokāta licences atņemšanu.

²⁴ Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodekss. Pieejams:
<http://advokatura.lv/src2.php?open=kodekss&lang=lat> [aplūkots 2012.gada 17.aprīlī]

Izslēgšanai no advokātu skaita ir neatgriezeniskas sekas, jo izslēgtais vairs nekad nevarēs atjaunot savu darbību advokatūrā. Domāju, ka šāda attieksme pret personu, kura ir izdarījusi nopietnu disciplināru pārkāpumu ir loģiska un pamatota.

Kā ir noteikts Igaunijas Advokatūras likumā, tad praktizējošam advokātam Igaunijā var tikt piemērots arī naudas sods mēnešalgas apmērā. Advokatūras locekļu disciplinārās sūdzības Igaunijā izskata Goda tiesa.²⁵ Latvijā šo funkciju veic Latvijas zvērinātu advokātu Padome, kuras lēmums ir koleģiāls.

Viena no advokāta būtiskākajām pazīmēm ir neitralitāte. Visiem advokātiem ir jābūt brīviem no ārējas, personiskas, finansiālas vai citas ieinteresētības, kas varētu kļūt par traucēkli advokāta morālai stājai.

Advokātiem ir nepieciešama savu klientu uzticēšanās, un klientiem ir jāvar uzticēties saviem advokātiem. Labai aizstāvībai ir būtiski, lai klientiem nebūtu jāuztraucas par jebkādu atklāšanas risku, kas varētu rasties, viņiem konsultējoties ar savu advokātu.

Labs advokāts nebūtu iedomājams, ja viņam tiktu ierobežota vārda brīvība aizstāvot savu klientu.

Advokātam ar savu uzvedību ir jārespektē taisnīguma process. Advokātam ir jākalpo ne tikai klienta, bet arī taisnīguma interesēm. Kanādas advokātu asociācijas ētikas kodeksā ir norādīts: ‘‘Advokāts ir vairāk nekā vienkāršs pilsonis. Viņš ir taisnīguma uzraugs, tiesu varas pārstāvis, sava klienta advokāts un senas, godājamās un izglītotās profesijas loceklis.’’²⁶ Advokāta pienākums ir veicināt valsts līdzdalību un kalpot taisnīgai tiesai, saglabāt tiesu autoritāti un godu, būt uzticīgam saviem klientiem, objektīvam un uzmanīgam attiecībās ar kolēģiem un patiesam pret sevi pašu.’’

Lai Advokatūra spētu pilnvērtīgi funkcionēt, tai ir jābūt neatkarīgai no valsts. Ir valstis, kas ar šo problēmu saskaras. Ētikas jautājumi, ko pieņem Advokatūras, balstās uz sabiedrības vispārējām vērtībām. Kā ir norādīts Igaunijas advokātu ētikas kodeksā, advokātam ir aizliegts kritizēt tiesas spriedumu, bet ir tiesības uzzināt argumentāciju par lietas vērtējumu.

Audi et alteram partem princips nosaka, ka katram ir tiesības tikt uzklautam tiesas sēdē. Advokātam ir noteicošā loma tam, lai šis princips tiktu ievērots.

Neatkarīgi no valsts un advokāta manierēm, morāles ētikas normām ir jābūt līdzīgām. Tas izriet no tā, ka galvenokārt cilvēku nepieciešamība pēc tiesiskās palīdzības un advokāta

²⁵ Igaunijas Advokatūras kodekss. Pieejams: <http://www.advokatuur.ee/?id=72> [aplūkots 2012.gada 2. aprīlī]

²⁶ Latvijas zvērinātu advokātu padome, Advokāta loma un pienākumi pārejas laika sabiedrībā. 1998, Rīga Madonas poligrāfists 11.lpp.

darbs būtībā ir vienādi visur. Advokāts ievēro bona fides principu, jo advokāta darbības svarīgākā persona ir viņa klients. Advokāts nekad nedrīkst aizmirst, ka nevis samaksa par viņa darbu, bet gan viņa klienta intereses un taisnīgas tiesas spriešanas nepieciešamība ir primāras. Advokāts nedrīkst atteikties no lietas vešanas vai to pārtraukt tāpēc, ka klients nevar papildināt iepriekšējo iemaksu. Advokātiem jāizturas pret savas profesijas kolēģiem ar vislielāko cieņu, pieklājību un godīgumu. Daudzi profesionālās ētikas jautājumi advokātiem, tiesnešiem, prokuroriem ir kopīgi, jo saistīti ar profesionālo saskarsmi tiesvedībā jomā. Ētikas padomes izveide varētu būt pagaidām iztrūkstošais vienojošais elements, kurā jābūt pārstāvniecībai no visām trijām tiesu varas profesijām, ka arī kompetencei paust kopēju viedokli par jautājumiem, kas attiecas uz tiesnešiem, prokuroriem un advokātiem.²⁷ Šī Ētikas padome izvērtētu juridisko personu rīcību.

Šobrīd Zvērinātu advokātu padome kopsapulcē ir pieņēmusi lēmumu par obligātu ikgadēju advokātu kvalifikācijas celšanu, kas nozīmē, ka ikvienam Latvijā praktizējošam advokātam obligāti ik gadu būs jāpiedalās sešpadsmit stundu ilgās kvalifikācijas celšanas apmācībās. Šis lēmums stāsies spēkā ar nākamo gadu, tās idejas mērķis ir nodrošināt regulāru Latvijā praktizējošu advokātu pašizglītošanos un laika gaitā nodrošināt efektīvāku tiesu procesa darbu.²⁸ Mūsu kaimiņvalstīs Igaunijā un Lietuvā šāda prakse jau pastāv. Pēc autora domām šādas izglītojošas apmācības praktizējošajiem advokātiem nāks tikai par labu, kā liels ieguvums tam ir aktuālu jaunumu un izmaiņu apgūšana. Pēc autora domām, būtu ļoti vērtīgi, ja šajā atvēlētajā laikā aplūkotu arī advokātu darbību izmaiņas, lai par to tiktu informēti un mācētu pielietot arī Latvijas mazapdzīvotos reģionos praktizējoši advokāti. Ja advokātiem radīsies kādas neskaidrības vai jautājumi, tad uz tiem atbildes varēs sniegt kvalifikācijas apmācībās.

²⁷ Juridisko personu ētikas izveide. Pieejams:

<http://www.at.gov.lv/lv/about/chairman/speeches/2008/20060608/?print=1> [aplūkots 2012.gada 24. februārī]

²⁸ Advokātiem ieviesīs obligātu ikgadēju kvalifikācijas celšanu. Pieejams:

<http://www.diena.lv/latvija/zinas/advokatiem-ieviesis-obligatu-ikgadeju-kvalifikācijas-celsanu-13948080>
[aplūkots 2012.gada 20.maijs]

4. INTEREŠU KONFLIKTA UN OBJEKTIVITĀTES RISKI NELIELĀ PRAKSES TERITORIJĀ

Aktuāla problēma, kas var skart objektīvu tiesu sistēmu Latvijā ir interešu konflikts nelielā prakses teritorijā. Pēc autora ieskata, neliela prakses teritorija ir pilsētas, kurās iedzīvotāju skaits nepārsniedz desmit tūkstošus. Šādi mazapdzīvoti reģioni veido aptuveni piecpadsmit pirmās instances tiesas Latvijā. Tās ir tādas pilsētas, kā Valka, Preiļi, Krāslava, Alūksne, Gulbene, Madona, Balvi, Limbaži, Dobeles, Aizkraukle, Bauska, Saldus, kā arī citas.

Pēc dotās informācijas rajona, pilsētas tiesās darbojas aptuveni četri tiesneši, kā arī divi vai trīs advokāti pilsētā. Protams, strādājot dien dienā nav iespējams izvairīties no ciešām attiecībām. Enot laikam, no attiecībām dien dienā tās var pārvērsties personiskās attiecībās. Ļoti iespējams, ka tieši šī ciešā saikne nelielā prakses teritorijā var radīt būtisku apdraudējumu objektīvai tiesu sistēmai mūsu valstī. Ciešā saikne var izpausties divējādi, no vienas puses kā tiesnesim un advokātam uzturot privātas attiecības, gan kā tiesnešu un iedzīvotāju „pazīšanās”.

Autors uzskata, ka šaubas par tiesneša objektivitāti lielpilsētā un mazpilsētā atšķiras. Protams, Rīgā tiesnesis redzot, ka tiesā kā dalībnieks piedalās viņam zināms cilvēks, viņš sevi atstata no lietas izskatīšanas. Savukārt, mazpilsētā, situācija ir daudz sarežģītāka. Nav noslēpums, ka mazās pilsētās, kā Valkā, Preiļos, Krāslavā, Alūksnē, kuras ir pirmās instances tiesas, cilvēki lielākoties ir pazīstami viens ar otru. Nav svarīgi vai tas būtu klasesbiedrs, drauga bērns vai kaimiņš, taču no interešu konflikta mazpilsētā nevar izbēgt. Nebūtu pareizi apgalvot, ka Latvijas atsevišķos reģionos tiesu sistēmā pastāv korupcija, taču ir situācijas, ka tiesa notiek un pastāv reālas bažas par interešu konfliktu.

Ja juridisko profesiju pārstāvji neievēro ētiku, sarunas ap to ir saistītas ar interešu konfliktu. Rodas jautājumi vai tiesnesis neatrodas interešu konflikta situācijā, jo ir kāda advokāta vai prokurora studiju vai prakses biedrs. Jo īpaši aktuāli tas ir mazapdzīvotos reģionos. Par šo problēmu viedokli ir izteicis Džoels Mārtins, Amerikas Juristu asociācijas Iniciatīvas Centrālajā un Austrumeiropā (CEELI) institūta izpilddirektors: ”Man šāda situācija ir zināma, jo manā dzimtajā ASV štatā ir daudz mazu lauku pilsētiņu, kur ir tikai daži tiesneši un pāris advokātu. Aizdomas par korporatīvajām saitēm vai vienkārši draugu būšanu šādā situācijā pastāvēs vienmēr. Un būs pat advokāti, kas teiks – es lietu zaudēju tikai tāpēc, ka otras puses advokāts bija labi pazīstams ar tiesnesi. Tas pat ir cilvēciski saprotams, jo kurš advokāts gan teiks klientam, ka pats ir slikti strādājis? Tāpēc jau pašā sistēmā jāizveido aizsargmehānisms, kas līdz minimumam samazinātu šādu baumu pamatotību. Nav labi, ja tiesnesis strādā savā dzimtajā pilsētā. Visbiežāk tā arī nenotiek. Tiesnesis ASV tiek uz pāris

gadiem nosūtīts darbā uz citu štatu vai pilsētu arī pēc tam, kad ir izgājis praksi pēc augstskolas beigšanas. Tiek uzskatīts, ka šo divu gadu laikā mazinās nozīmē tām draudzīgajām saitēm, kas tiesnesim izveidojušās no bērnības vai kuras nodibinātas prakses laikā. Tomēr arī tad, kad jau gadiem ir strādāts mazpilsētas tiesā, tiesnesim ir jāsaprot, ka jāietur distance no pārējiem sabiedrības locekļiem - pretējā gadījumā aizdomas būs grūti mazināt.”²⁹

Pēc autora domām šāda sistēma nav iedarbīga, jo arī studiju laikā un jaunās darba vietas laikā cilvēks tāpat apciemos savu ģimeni un draugus dzimtajā pilsētā, arī tāpat būs lietas kursā par jaunumiem pilsētā. Tādējādi, ja tiesnesis atgriežas strādāt savā dzimtajā pilsētā, viņš ir ziņošs par notikumiem un cilvēkiem jau iepriekš. Tiesnesim var rasties pāragrs spriedums, nosliece uz vienu pusi, skatot lietas, kurās piedalās persona, kurai, piemēram, mazpilsētā ir „negodīgas personas reputācija” vai gluži pretēji godīgs kaimiņa bērns, kurš nekad nedarītu ko neatļautu.

²⁹ Ētika nevar būt slepena. Pieejams: <http://politika.lv/article/etika-nevar-but-slepena> [aplūkots 2012. gada 9. aprīlī]

4.1. Tiesu neatkarības un interešu konflikta vēsturiskā attīstība

Likuma „Par tiesu varu” 1. panta 2. daļas otrais teikums nosaka, ka „Tiesnesis ir neatkarīgs un pakļauts tikai likumam”. Šāda redakcija ir spēkā no 2002. gada 3. decembra. Arī Satversmes 83. pants nosaka, ka „Tiesneši ir neatkarīgi un padoti vienīgi likumam” un vienas no Satversmē garantētajām cilvēktiesībām nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz taisnīgu tiesu.³⁰ Tiesības uz taisnīgu tiesu var īstenot tikai neatkarīga tiesa ar neatkarīgiem tiesnešiem. Tiesneša un tiesu neatkarība, nepastāvot interešu konfliktam, jāvērtē kā neatņemama taisnīguma sastāvdaļa, kā svarīga garantija tiesību taisnīgai aizstāvēšanai. Tiesu varas neatkarību var iedalīt trīs lielās daļās: tiesas institucionālā neatkarība, tiesas finansiālā neatkarība un tiesneša profesionālā neatkarība, kas sevī ietver arī interešu konflikta novēršanu.

Tiesneša neatkarības princips ir zināms jau kopš Senās Ēģiptes laikiem, kur tiesvedības mērķis bija noskaidrot patiesību, tāpēc tiesas procesa pamatprincips bija tiesnešu neitralitāte, lai nebūtu pamata apšaubīt kvenbeta (koleģiāla tiesa) lēmumu objektivitāti. Otrs nosacījums bija tiesnešu personība. Par tiesnešiem tika izraudzīti vietējo iedzīvotāju cienījami, gudri un neatkarīgi cilvēki, kuriem bija pastāvīga nodarbošanās, kas nodrošināja materiālo neatkarību. Tiesas spriešanas objektivitāti garantēja arī tiesnešu noraidīšana gadījumos, ka bija pamats apšaubīt tiesneša neitralitāti. Ēģiptes tiesvedībā tika iestrādāti un ievēroti iztiesāšanas principi, kas par taisnas tiesas garantiem tiek uzskatīti arī mūsdienās: taisnīguma princips, objektivitātes princips, lietu izskatīšanas tiešuma un mutvārdu princips, publiskuma princips.

Vēlāk šo ideju par tiesu un tiesneša neatkarību 18. gs. attīstīja Šarls Luijs de Monteskjē, kurš savā darbā „Par likuma garu” norāda, ka brīvība nevar pastāvēt tur, kur likumdevējvara un izpildvara ir vienās rokās un tur, kur tiesa vara nav nodalīta no likumdevējvaras un izpildvaras. Balstoties uz šīm atziņām, Džeimss Medisons, Džons Mejs u.c. ASV Konstitūcijā izveidoja tā dēvēto „atsvaru-līdzsvaru” modeli, kur tika noteikts, ka tiek ierobežotas iespējas kādai no varām ieņemt pārāk daudz varas, katrai no varām ir dotas zināmas tiesības kontrolēt abus pārējos un visi varas atzari saglabā saikni ar tautu kā augstāko varas nesēju.

Par tiesnešu neatkarību Latvijā okupācijas laikos diez vai ir iespējams runāt. Tā, piemēram, vācu okupētajos Latvijas apgabalos laika posmā no 1915. līdz 1918. gadam par tiesnešiem armijas virspavēlniecība galvenokārt iecēla vāciešus.³¹ Arī tiesības Iskolata republikas laikā bija tikai formālas, šajā laikā masveidīgi bija jāsaduras ar padomju iestāžu

³⁰ Likums „Pa tiesu varu”: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2012.gada 16.aprīlī]

³¹ Autoru kolektīvs Lēbera D.A. redakcijā. Latvijas tiesību vēsture 1914-2000. Rīga: Poligrāfists, 2000, 59. lpp.

praktizētajiem tiesību patvaļas gadījumiem. Padomju Krievijas TKP 22. novembrī izdotais dekrēts „Par tiesu” likvidēja advokatūru, prokuratūru un tiesu izmeklētājus. Šis dekrēts noteica, ka Vietējās tiesas sastāv no tiesas priekšsēdētāja un diviem piesēdētājiem, kurus ievēlēja apriņķu deputātu padomes no darbaļaudīm.³²

Mūsdienās tiesas neatkarība ir ievērojami augstāka, nekā Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā. Pirmais veiksmīgais solis uz neatkarīgas tiesu varas veidošanu ir bijis vēl padomju varas laikā noteiktais ierobežojums, ka tiesneši nevar būt politisko partiju biedri. 1993. gada 17. decembrī Latvijas tiesu 75. gadadienai veltītajā svinīgajā sanāksmē Latvijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētājs Gvido Zemribo norādīja: "It sevišķi es gribu minēt vienu lietu, kurai bija pievērsta sevišķa sabiedrības uzmanība. Tā bija Lujāna lieta. Modris Lujāns bija jauns puisis - demonstrants, kuru milicija arestēja. Latvijas PSR Prokuratūra un VDK gribēja ar šo cilvēku izrēķināties un viņu bargi sodīt, lai līdz ar to iegrozotu un iebaidītu visu atmodas kustību. Viņam tika celta ļoti smaga apsūdzība, un tādēļ lietu nodeva Augstākajai tiesai. Lujānu attaisnoja. Tas notika vēl 1989. gadā. Nekad līdz tam ne Latvijā, ne Padomju Savienībā vispār nevienu politiskā lietā tiesa nebija iedrošinājusies attaisnot. Pēc tam, protams, sākās milzīgs spiediens pret Augstāko tiesu. Ar preses palīdzību centās mūs nomelnot. Partijas reakcionāri funkcionāri centās pret mums izdarīt spiedienu. Taču drīz viņi saņēma no Augstākās tiesas gluži negaidītu atbildi. Augstākās tiesas plēnums sanāca uz ārkārtēju sēdi, kurā pieņēma lēmumu izmantot likumdošanas iniciatīvas tiesības un iesniegt likumprojektu, kas nosaka, ka tiesnesis nevar būt nevienas partijas biedrs. Nekad neesmu mūsu plēnuma zālē tādus aplausus dzirdējis. Ne pirms tam, ne pēc. Pats interesantākais, ka pēc mana ziņojuma Augstākā padome 1990. gada sākumā šo projektu arī pieņēma. Šim lēmumam nebija precedenta toreizējā Padomju Savienībā. Un līdz ar to visi Latvijas tiesneši atbrīvojās no Komunistiskās partijas diktāta."³³

Tiesneša darbā procesa ietvaros lielāka nozīme tiek piešķirta attiecīgajiem procesa likumiem un tajos ietvertajiem noteikumiem. Piemēram, Civilprocesa likuma 19. pantā ir regulēti tie gadījumi, ka ir iespējams no lietas izskatīšanas atstatīt vai noraidīt tiesnesi. Civilprocesa likums ir spēkā kopš 1999. gada 1. marta un šo gadu laikā ir noticis tikai viens grozījums saistībā ar tiesneša interešu konfliktu. Līdz 2003. gadam 19. panta 4. daļa bija izteikta šādā redakcijā: „Ja tiesnesis nav sevi atstatījis, jebkurš lietas dalībnieks uz šajā pantā minētajiem pamatiem var pieteikt noraidījumu tiesnesim vai vairākiem tiesnešiem vienlaikus, norādot katra tiesneša atstatīšanas iemeslus”. Atšķirībā no tagad spēkā esošās redakcijas,

³² Turpat, 115. lpp.

³³ Osipova S. Strupišs A. Rieba A. Pētījums: Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves. Publicēts Jurista Vārdā, 2010. gada 9. martā, Nr. 10

šobrīd lietas dalībnieks var pieteikt noraidījumu arī visam tiesas sastāvam, turklāt ir svītrotā panta daļa, kas noteica, ka ir jāpaskaidro katra tiesneša noraidīšanas iemesli. Latvijas Civilprocesa Kodeksā, kas bija spēkā līdz Civilprocesa likuma pieņemšanai, attiecīgā norma bija vēl primitīvāka: „Tiesnesis nevar piedalīties lietas izskatīšanā un ir noraidāms, ja viņš personīgi tieši vai netieši ieinteresēts lietas iznākumā vai ja ir citi apstākļi, kas rada šaubas par viņa objektivitāti.”³⁴ 19. pantā bija noteikti pamati tiesneša noraidīšanai un paskaidrots, kas ir apstākļi, kas liedz tiesnesim piedalīties procesā, piemēram, ja viņš ir radnieks kādai no pusēm vai šīs lietas iepriekšējā izskatīšanā piedalījies procesā kā liecinieks, eksperts, tulks, pārstāvis, prokurors vai tiesas sēdes sekretārs u.c. Šobrīd likumā ir teikts, ka tiesnesis ir noraidāms, ja pastāv radniecības attiecības līdz trešajai pakāpei, tātad ir „uzlikti zināmi griesti” šai radniecībai, turklāt tagad arī tiek nodalītas radniecības attiecības no svainības attiecībām. Ir noteikts, ka šādos gadījumos konflikts pastāv tikai līdz otrajai pakāpei.

Administratīvā procesa likumā šo situāciju regulē 117. pants, kurš ir idents ar Civilprocesa likuma tagadējo redakciju un šajā pantā izmaiņas nav bijušas kopš likuma pieņemšanas. Likums ir salīdzinoši jauns un stājās spēkā 2004. gada 1. februārī, līdz ar to var secināt, ka panta redakcija ir identa ar Civilprocesa likuma 19. pantu, jo pieņemtas ar nelielu laika nobīdi. Padomju laikā sūdzēties tiesā pret valsti nevarēja līdz pat pagājušā gadsimta astoņdesmitajiem gadiem, kad ārvalstu spiediena rezultātā Latvijas PSR Civilprocesa kodeksā tika iekļauta 24-A nodaļa, kas paredzēja amatpersonas nelikumīga lēmuma un rīcības pārsūdzēšanu (saskaņā ar Civilprocesa likuma pārejas noteikumu 1.punktu, šī nodaļa bija spēkā līdz brīdim, kad stājās spēkā Administratīvā procesa likums). Krietni vien detalizētāk interešu konflikts tiesneša darbībā ir aprakstīts Kriminālprocesa likumā, kur tas ir noregulēts 50., 51. un 52. pantā. Latvijas PSR Kriminālprocesa Kodeksā bija tikai viena norma, kas kaut ko minēja par interešu konfliktu. 27. pantā bija noteikti apstākļi, kas izslēdza tiesneša piedalīšanos krimināllietas izskatīšanā. Tie bija šādi:

1. ja viņš ir radnieks kādam no tiesnešiem, kas ir tiesas sastāvā izskatāmajā lietā;
2. ja viņš izskatāmajā lietā ir cietušais, civilprasītājs, civiltbildētājs, šo personu radnieks vai laulātais, apsūdzētā radnieks vai laulātais;
3. ja viņš ir piedalījies šai lietā kā cietušais, liecinieks, eksperts, speciālists, tulks, izziņas izdarītājs, izmeklētājs, prokurors, sabiedriskais apsūdzētājs, aizstāvis, sabiedriskais aizstāvis, apsūdzētā likumiskais pārstāvis, cietušā, civilprasītāja, civiltbildētāja pārstāvis (Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1967. Gada 27. Aprīļa dekrēta redakcijā-„Latvijas PSR Augstākās padomes un Valdības Ziņotājs”, 1967. G. 19. nr.) ;

³⁴ Latvijas Civilprocesa kodekss: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2012.gada 9.aprīlī]

4. ja viņš pats, viņa radnieki vai laulātais tieši vai netieši ieinteresēti lietā;
5. ja ir apstākļi, kas rada šaubas par viņa objektivitāti.³⁵

Interesants ir fakts, ka līdz šim laikam kriminālprocesā ir ieviests tāds jēdziens kā neapstrīdamie interešu konflikta apstākļi, kas nav paredzēts ne civilprocesā, ne administratīvajā procesā. Otrkārt, kriminālprocesā bez radniecības un svainības tiek izdalīta arī laulība kā trešā veida attiecības.

Pētot šīs redakcijas, secinājums ir sekojošs- interešu konflikts ar katru nākamo redakciju tiek izskaidrots sīkāk, kas ir vērtējams tikai pozitīvi, jo mūsu valstī ir salīdzinoši neliels iedzīvotāju skaits un, iespējams, mazākajās pilsētās no interešu konflikta tiesnesim nebūtu iespējams izvairīties, ja šīs normas tiktu saglabātas vispārīgas un visaptverošas. Protams, nedrīkstētu nonākt līdz situācijai, ka interešu konflikts ir gandrīz neiespējams, bet ir nepieciešams to konkretizēt un izskaidrot, kas ir tiesnešu interešu konflikts un kad tas pastāv.

³⁵ Latvijas Kriminālprocesa Kodekss. 27. pants. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1995, 18. lpp.

4.2. Tiesneša interešu konflikta regulēšana

Tiesnešu interešu konfliktu Latvijā regulē vairāki normatīvie akti, precīzu definīciju, kas ir interešu konflikts paredz likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 1.panta 5.punkts - situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar valsts amatpersonas amatu saistītas darbības, kas ietekmē vai var ietekmēt šīs valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses. Tomēr pieminētajā pantā nav runāts par konkrētām darbībām pēc būtības, kuras varētu veicināt interešu konflikta rašanos, tādēļ būtu jāpiemin šī paša likuma 11.panta 1.punkts - valsts amatpersonai ir aizliegts, pildot valsts amatpersonas pienākumus, sagatavot vai izdot administratīvos aktus, veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas, slēgt līgumus vai veikt citas darbības, kurās šī valsts amatpersona, tās radnieki vai darījumu partneri ir personiski vai mantiski ieinteresēti.³⁶

2008. gada 1.augustā Tiesnešu Ētikas komisija sniedza skaidrojumu par apstākli, vai tiesnesis drīkst skatīt lietu kur kā lietas dalībnieks ir akciju sabiedrība, kur tiesnesim ir iegādātas akcijas. Protams, šāda situācija nav ētiska un pretrunā ar likumu, kurš nosaka, ka tiesnesim sevi ir jāatstata, ja viņam ir ekonomiskā interese par izskatāmās lietas būtību vai prāvā iesaistīto pusi.³⁷

Tiesnešu darbs galvenokārt ir saistīts ar tiesvedības procesa vešanu un tiesas spriešanu, tādēļ jāpievērš lielāka uzmanība procesuālajiem noteikumiem. Civilprocesa likumā, Administratīvā procesa likumā un Kriminālprocesa likumā ir iekļautas normas, kuras dod tiesnesim iespēju atstādināt sevi gadījumā, ja ir aizdomas par interešu konflikta iespējamību, procesa dalībniekiem ir iespēja lūgt tiesneša vai tiesas sastāva nomainīšanu.

Apskatot šo jautājumu, ir jāpievērš uzmanība arī citiem normatīvajiem aktiem, kas regulē tiesu darbību kā tādu un kas regulē ētiku tiesnešu darbā. Likumā „Par tiesu varu” ir iekļautas vairākas normas, kuras garantē objektīvu tiesas izskatīšanu, respektīvi arī par interešu konflikta novēršanu. Likuma 11.pantā tiek runāts par to, ka tiesnesis ir neaizskarams un nav pieļaujama nekāda ietekme no ārpuses. Tas nozīmē, ka ieinteresētajām personām nebūtu iespējams panākt kaut kādu savu interešu ievērošanu tiesas procesā, kas nav tieši saistīts ar izskatāmo lietu. Savukārt, likuma 14.pantā runāts par interešu konflikta aizliegumu

³⁶ Tiesnešu ētika, kvalifikācija un atbildība Latvijā: kā neapstāties pie sasniegtā? Pieejams: <http://www.providus.lv/public/27391.html> [aplūkots 2012.gada 19.aprīlī]

³⁷ Tiesnešu Ētikas komisijas Skaidrojums. Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/%C4%92tikas_komisijas_l%C4%93mumi/skaidrojums_01.08.08.pdf [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

tiesvedības procesā. Šī panta saturs ir ļoti līdzīgs jau iepriekš minētajiem procesuālo normatīvo pantu saturam, no kā var noprast, ka likumdevējs ir vairākkārt vēlējis uzsvērt šāda principa nozīmi tiesu darbā. Nedaudz plašāks regulējums atrodams Tiesnešu ētikas kodeksā, kurā iekļauti precīzāki ētikas un objektivitātes ievērošanas noteikumi. Tā, piemēram, tur likts uzsvars ne tikai uz citu personu, kas nav saistīti ar tiesvedības procesu, interešu nepamatotu ievērošanu, bet tai skaitā arī pašu tiesnešu interešu neesamību un stāvokļa nepamatotu izmantošanu. Visskaidrāk tas saskatāms kodeksa 3. kanona pēdējā punktā. Šāds normatīvo aktu kopums, kas veltīts interešu konflikta novēršanai nav nepamatots, tieši otrādi – tas ir nepieciešams, lai tiesu sistēma varētu normāli strādāt, garantējot tiesvedības kvalitāti.

Tā kā tiesnesis ir pakļauts tik daudz dažādiem augstiem standartiem, nereti var gadīties situācijas, kurās nav īsti skaidrs vai tiesnesis pārkāpj šos ētikas noteikumus vai nē. Tādēļ 2008.gada 11.aprīlī ir tikusi izveidota Tiesnešu ētikas komisija. Tiesnešu ētikas komisija ir koleģiāla tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kuras pamatmērķis ir sniegt atzinumus par ētikas normu interpretāciju un pārkāpumiem, kā arī skaidrot tiesnešu ētikas normas. Saskaņā ar Tiesnešu ētikas komisijas reglamentu komisija izskata konkrētu tiesnešu iespējamus ētikas normu pārkāpumus, kā arī pēc tiesneša lūguma vai tiesnešu ētikas komisijas dalībnieka priekšlikuma veic Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa normu skaidrojumu. Komisijas atziņas un skaidrojumi par ētikas normu interpretāciju un piemērošanu tiek publicēti sadaļā Tiesnešu ētikas komisijas sēdes. Tiesnešu ētikas komisijas darbu nodrošina Tiesu administrācija. Saskaņā ar Tiesnešu ētikas komisijas reglamenta 25.punktā noteikto komisijas sēdes tiek sasauktas pēc nepieciešamības, bet ne retāk kā reizi 3 mēnešos.

Autoram cenšoties noskaidrot praktiskas situācijas, notikumus, kas saistīti ar tiesnešu noraidījumiem un atstatīšanos no lietas izskatīšanas mazapdzīvotos reģionos, nākas secināt, ka informācija par tiem nav pieejama. Rodas jautājums, vai tādejādi netiek pārkāpts tiesas atklātuma princips. Nekāda oficiāla uzskaitē par tiesas lēmumiem nenotiek, savukārt, tiesas spriedumi ir publiski pieejami internetā, tiem ir sava datu bāze. Nevar nepieminēt arī problēmu, ka lai iegūtu tiesas spriedumu uz vietas, tiesas kancelejā ir jāmaksā.

Autoram radās ierosinājums, ka Latvijā būtu jāievieš publiska pieejamība, (datu bāzes izveide) tiesnešu lēmumiem. Ar šo situāciju līdz galam netiek ievērots tiesu darbības atklātuma princips. Ja tiesas spriedumiem ir publiska pieeja, tad tiesnešu lēmumiem šāda iespēja ir liegta.

4.3. Tiesneša atstatīšana no lietas izskatīšanas

Viena no svarīgākajām lietām ko tiesnesim ir jāveic mazpilsētā, ir savas objektivitātes izvērtēšana, spēja novilkt robežu vai iesaistīties lietas izskatīšanā vai nē. Profesors V. Bukovskis ir uzsvēris: „Lai spriedums varētu atbilst visiem taisnīgas un objektīvas tiesas prasījumiem, tiesnesim, lietu iztiesājot, nepieciešams iekšējs miers un vienāds noskaņojums pret abām pusēm”. Tiesnesis nedrīkst dāvēt savas simpātijas vienai pusei. Savukārt tas nav iespējams, ja viņš ir tieši vai netieši ieinteresēts lietas iznākumā.³⁸ Tā, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē neatkarības un objektivitātes trūkums ir konstatējams ne vien tad, ja tas ticis pierādīts, bet arī tad, ja par neatkarības un objektivitātes esamību var rasties pamatotas šaubas. Turklāt vairākās lietās, arī lietā Piersack v. Belgium, analizējot bijušā prokurora dalību lietas izskatīšanā tiesneša statusā, tiek atzīmēts, ka svarīgi ir tas, kā tiesneša neatkarība un objektivitāte ”izskatās no malas”. Veicot praktisko darbu (nosūtot aptaujas) ir apliecinājies, ka tiesneša atstatīšana mazpilsētās notiek samērā bieži, ir atsevišķi gadījumi, ka visi tiesneši sevi atstata no lietas izskatīšanas- tādā gadījumā lietu nosūta izskatīšanai uz citu rajonu.

Tiesnešu atstatīšanu var iedalīt divos veidos: tiesnešu noraidīšanu un atstatīšanos. Vienkāršāk un arī precīzāk būtu lietot nevis jēdzienu „tiesnešu noraidīšana”, jo puse pati nevar noraidīt tiesnesi, bet gan tai ir tiesības pieteikt noraidījumu tiesnesim. Savukārt atstatīšanās gadījumā tiesnesis pats pēc savas iniciatīvas vai pēc puses aizrādījuma pieņem lēmumu lietas izskatīšanā nepiedalīties.

Pareizā rīcība gadījumos, ka varētu rasties šaubas par tiesneša objektivitāti, ne vienmēr ir viennozīmīgi skaidra. Var būt situācijas, ka tiesnesis nav pārliecināts vai ir pietiekams pamats sevis atstatīšanai, vai kad tiesnesis šādu pamatu nesaskata, kaut gan kāds šajā ziņā diskutējams apstāklis pastāv. Ja tiesnesis nesaskata pamatu sevis atstatīšanai, tad konkrētie fakti, kas varētu radīt šaubas par tiesneša objektivitāti, viņam būtu jādara zināmi pārējiem procesa dalībniekiem, lai tie varētu lemt par noraidījuma pieteikšanu tiesnesim. Ja tiesnesis nav spējīgs izlemt par sevis atstatīšanu vai noraidījuma pieņemšanu, tad šādās situācijās tiesnesim ir iespēja griezties ar lūgumu pie Tiesnešu Ētikas komisijas, lai tā sniegtu skaidrojumu.

Sarežģītāka situācija izveidotos, ja tiesneša neobjektivitāte atklātos lietas sagatavošanas laikā. Piemēram, lieta tiek gatavota jau mēnesi, un tad tiesnesis konstatē, ka viņš nevar

³⁸ Edgars Pastars: Tiesneša noraidīšana un atstatīšanās Satversmes tiesas procesā. Publicēts Jurista Vārdā, 2006. gada 26. novembrī, Nr.46

turpināt lietas sagatavošanu. Šādā gadījumā priekšsēdētājam lieta jānodod sagatavot citam tiesnesim.

Tiesas objektivitātes svarīgums atspoguļots arī tajās Civilprocesa likuma un Administratīvā procesa likuma normās, kas paredz, ka apelācijas tiesa neskata lietu pēc būtības, bet nodod to jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai, ja tiesa lietu izskatījusi nelikumīgā sastāvā. Tādejādi tiek nodrošināta taisnīguma principa ievērošana pirmās instances tiesā, nenosakot pienākumu objektīvai būt tikai apelācijas tiesai.

2005. gada 15.februārī Latvijas Republikas Satversmes tiesa izskatīja lietu par Civilprocesa likuma 21.panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 92. Pantam. Civilprocesa likuma 21.panta trešā daļa noteic: „Lietā, kuru tiesnesis izskata vienpersoniski, pieteikto noraidījumu izlemj pats tiesnesis.”

Pieteicējs bija atbildētājs Civillietā, kuru Limbažu rajona tiesā tiesnese izskata vienpersoniski. Lietas izskatīšanas gaitā Pieteicējam radās šaubas par tiesneses objektivitāti, tādēļ viņš tai pieteica noraidījumu. Piemērojot apstrīdēto normu, tiesnese nolēma sev pieteikto noraidījumu nepieņemt. Šeit arī izvērtās diskusijas par tiesneša atstatīšanos.³⁹

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 19. panta ceturto daļu lietas dalībnieks tiesnesim var pieteikt noraidījumu, ja tiesnesis nav pats sevi atstatījis, kaut arī tam būtu bijis iemesls. Atstatīšanās pienākums noteikts šā panta otrajā un trešajā daļā, savukārt pirmajā daļā uzskaitīti gadījumi, kuros tiesnesim jāatstatās: saskaņā ar 1.,2. un 3. punktu tas jādara, ja pastāv konkrēti un ar tiesneša individuālo attieksmi nesaistīti apstākļi, bet saskaņā ar 4. Punktu- ja tiesnesis „ir personīgi tieši vai netieši ieinteresēts lietas iznākumā vai ir citi apstākļi, kas rada pamatotas šaubas par viņa objektivitāti”.

Pēc autora domām, šajā situācijā tiesnesim pašam ir jāizvērtē cik objektīvs vai neobjektīvs viņš būtu izskatot lietu. Ja tas ir saistīts ar kādām pazīšanās saiknēm vai citām attiecībām, kuras ir bijušas kaut vai skolas laikā, tad tiesnesim būtu jāatstata sevi no lietas izskatīšanas pēc lietas dalībnieka noraidījuma. Taču šajā vietā situācija ir sarežģītāka, jo lietas dalībniekam liekas, ka tiesnesis nav objektīvs-tam ir nepatika pret vienu no pusēm, kaut gan par agrākām attiecībām ar tiesnesi nav pieminēts.

Latvijas Republikas Satversmes 92. pants nosaka, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Interesanti, kā šādā situācijā tiesnesis pamatotu savu neobjektivitāti lietas izskatīšanā, ja ir situācija, ka tiesnesim ar lietas dalībnieku nekad nav bijušas personiskas attiecības. Pamatojot to, ka pret vienu no pusēm ir kāda nepatika nav pieņemama, jo tiesa ir neatkarīga un objektīva. Tādēļ arī Satversmes tiesa visai pamatoti

³⁹ Par Civilprocesa likuma 21. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 92. Pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 15.februāra spriedums lietā Nr. 2004-19-01.

noraidīja šo prasību. I. Bičkovičš šajā situācijā uzsver to, ka iespēja iesniegt apelācijas sūdzību pietiekami pasargā lietas dalībniekus no nepamatotas noraidījuma nepieņemšanas sekām.

Ja skatās uz citu valstu praksi, tad, piemēram, Igaunijā, Somijā un Zviedrijā ir noteikts, ja tiesnesis lietu izskata vienpersoniski, tad noraidījuma izlemšana ir viņa ziņā. Savukārt Francijā, Vācijā likums neļauj pašam tiesnesim lemt par viņam pieteiktajiem noraidījumiem, tos izskata tiesas augstākā amatpersona vai augstākā tiesu instance, kuras lēmumi nav pārsūdzami.

2004.gada 21. decembrī Latvijas Republikas Satversmes tiesa izskatīja lietu par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam. Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkts un 223. panta 6. attiecīgi noteic, ka tiesnesis atsakās pieņemt prasības pieteikumu un tiesa izbeidz tiesvedību lietā, ja „puses likumā noteiktajā kārtībā vienojušās par strīda nodošanu izskatīšanai šķīrējtiesā”.⁴⁰

Šajā tiesas spriedumā tika vērtēta arī šķīrējtiesneša kompetence un objektivitāte. Kā zināms, šķīrējtiesnesi strīda dalībnieki izvēlas pēc brīvas vienošanās. Daudzu citu valstu praksē tiesas uzskata, ka persona ir atteikusies, piemēram, no tiesībām tikt uzklautai, ja šķīrējtiesas procesu tā ir ignorējusi, vai arī no tiesībām uz objektīvu tiesu, ja tā nav laikus iebildusi pret šķīrējtiesneša neobjektivitāti. Latvijā likums neparedz iespēju valsts tiesā pieprasīt šķīrējtiesneša noraidīšanu vai šķīrējtiesas sprieduma atcelšanu. No tā izriet, ka šķīrējtiesneša neobjektivitāti lietas dalībniekam vajadzētu noskaidrot jau iepriekš. Lietā „Albērs un Lekonts pret Beļģiju”, lēmumā par lietas „Sovaniemi pret Somiju” pieņemamību ECT tomēr norādīja, ka konkrētās lietas apstākļos pieteicējs, laikus neiebildams pret šķīrējtiesneša neobjektivitāti, bija nepārprotami atteicies no tiesībām uz objektīvu tiesu. Pareizi būtu apgalvot, ka izskatot strīdu šķīrējtiesā dalībnieki ir pakļauti lielākam riskam, gadījumā ja šķīrējtiesnesis nav tik kompetents.

Civilprocesa likuma 536.panta pirmās daļas 3. punkts noteic, ka „Tiesnesis atsaka izpildu raksta izsniegšanu, ja puse, pret kuru tiek prasīta šķīrējtiesneša nolēmuma izpildīšana, iesniedz pierādījumus, ka šķīrējtiesa netika izveidota vai šķīrējtiesas process nenotika atbilstoši šķīrējtiesas līguma vai šā likuma daļas noteikumiem. Šajā daļā ir iekļautas normas, kas paredz šķīrējtiesnešu objektivitāti un neatkarību.

⁴⁰ 2. Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. Pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 17.janvāra spriedums lietā Nr. 2004–10–01.

2010. gada 29.oktobrī Tiesnešu Ētikas komisija sniedza skaidrojumu pēc tiesneses iesniegta lūguma, par sevis atstatīšanu. Lūgumā tika teikts, ka vai ir pamats sevi atstatīt no lietas izskatīšanas (vai pieņemt noraidījumu), ja viens no procesa dalībniekiem ir tiesas priekšsēdētāja radnieks. Konkrētajā gadījumā atbildētājas pārstāvis ir lūdzis nodot lietu izskatīšanai citai pirmās instances tiesai, jo prasītāju pārstāvis zvērināts advokāts ir tiesas priekšsēdētāja brālis un, pēc atbildētājas pārstāvja domām, šis apstāklis var ietekmēt lietas objektīvu izskatīšanu.⁴¹

Skaidrojumā tika noteikts, ja lietu skata cits tiesnesis, nevis šajā situācijā pats priekšsēdētājs, tad tas nevar būt par iemeslu tiesneša nekompetencei vai neobjektivitātei. Autors uzskata, ka šāds lēmums ir pilnīgi pareizs, jo situācijā, ja tiesnesim būtu liegts izskatīt lietu, tas nozīmētu, ka darba kolēģa radniecības saiknes attiektos arī uz citu tiesnesi, kas likumā nav noteikts. Tiesas priekšsēdētājam nedrīkst būt nekāda ietekme uz tiesas spriešanu lietās, kurās viņš nepiedalās kā tiesas sastāva loceklis.

Kā norāda Tiesnešu ētikas komisija, tad tiesnesim šāda situācijā ir rūpīgi jāapsver visus apstākļus, lai ar pārliecību nonāktu pie secinājuma, ka nav nekādu blakus apstākļu, kas radītu šaubas.⁴²

2011.gada 1.jūlijā Tiesnešu Ētikas komisija izskatīja situāciju, kur izvērtēja tiesneses rīcību, jo bija pamats uzskatīt, ka tiesnese realizējusi amatpersonas darbības, kurās personiski vai mantiski bija viņas darījuma partnere-Swedbank. Konkrētajā lietā blakus sūdzība un arī lietas būtība bija vērsta uz maksātspējas procesa administratora rīcības izvērtēšanu, tajā netika izšķirts tāds civiltiesisks strīds, kurā viena no iesaistītajām pusēm būtu AS „Swedbank”. Tādēļ Komisija pieņēma lēmumu, ka sūdzība nav pamatota.⁴³ Šajā situācijā, lūguma iesniedzējs līdz galam nebija izvērtējis apstākļus un noskaidrojis vai pastāv interešu konflikts. Lai gan no vienas puses ir ļoti strīdīga situācija, ka saistība ir ar AS Swedbank ,bet no otras puses tā nemaz nepiedalās kā lietas dalībnieks.

⁴¹ Tiesnešu Ētikas komisijas Skaidrojums. Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/%C4%92tikas_komisijas_l%C4%93mumi/Skaidrojums_29_10_2010.pdf [aplūkots 2012.gada 20.maijā]

⁴²Turpat

⁴³ Tiesnešu Ētikas komisijas Lēmums. 2011.gada 1.jūlijā.

4.4. Atstatīšanās pamats

Sabiedrībā valda uzskats, ka tiesa un tiesneši ne vienmēr ir neatkarīgi. Protams, šādas runas var veidoties nepamatoti, saistībā ar nevēlamu tiesas iznākumu, taču nevar aizmirst bijušus notikumus par tiesnešu korupciju. Rodas jautājums, vai tiesnesim ir pienākums atstatīties no lietas, ja sabiedrībā valda aizdomas par tiesneša un advokāta „draudzīgajām attiecībām” un vai aizdomas ir pietiekams pamats tam. Ja šobrīd rajona, pilsētas tiesās tiesnesis skata lietas vienpersoniski, tad pāris gadus atpakaļ tās tika skatītas koleģiāli ar tiesu piesēdētājiem. Grozot likumu, izveidojās situācija, ka tiesu piesēdētāji, kuriem bija juridiskā izglītība, uzkrājuši pieredzi un zināšanas sāka praktizēties kā advokāti. Šobrīd, ja Rīgā šāda situācija ir maznozīmīga, tad Latvijas atsevišķos reģionos tā ir bīstama. Interesanti kā tiesnesis rīkojas un ievēro savu profesionalitāti skatot lietas, kurās kā advokāts piedalās bijušais darba kolēģis.

Laiku atpakaļ tiesneši sniedza savu viedokli par korupciju Latvijas tiesās. Protams, šī ir tēma, par ko nerunā vai runā izvairīgi, taču intervijās tiesneši norādīja, ka šāda korupcija pastāv. Iespējams, ka tā ir tikai pagātne, bet šajā jautājumā visu Latvijas tiesu sistēmu un sabiedrību pāršalca izdota grāmata, kurā tika aprakstītas tiesnešu un advokātu attiecības un lietas apspriešana ārpus tiesas.

Kā norāda Rīgas apgabaltiesas tiesnese Ināra Šteinerte, tad sabiedrībā ir gan godīgi, gan negodīgi cilvēki, tādēļ tie var būt arī tiesnešu vidū. Pieņemot darbā tiesnesi nevar vērtēt tikai cilvēka zināšanas un erudīciju. Jāvērtē arī, cik godīgs viņš būs savā darbā.⁴⁴ Rodas jautājums, kā šādas pārbaudes ir iespējams veikt. Pēc autora domām, nav iespējams izvērtēt nākamā tiesneša godprātību, ņemot vērā apstākli, ka par tiesnesi nevar kļūt persona, kura agrāk ir sodīta. Vienīgais noteicošais apstāklis būtu tiesneša „pieķeršana”, bet, protams, līdz tam brīdim nevarētu noskaidrot cik ilgi tiesnesis tā jau būtu rīkojies. Pretēji autoram, tiesnese Ināra Šteinerte norāda, ka tiesneša godaprātu var pārbaudīt. Paņēmienu tam, pēc tiesneses domām būtu, raksturojošie dati, paziņu loks, draugi, radi, raksturojums, kā arī tests. Ja par raksturojumu autors piekristu, tad par iespējamiem testiem izmērīt godaprātu pēc autora domām nav iespējams. Ir noteikts, ka tiesnesis drīkst ieņemt privātas attiecības ar juridiskās profesijas pārstāvi, taču situācijā, ja šis juridiskās profesijas pārstāvis nonāk kā lietas dalībnieks, tad tiesnesim būtu jāatsakās no lietas izskatīšanas.

⁴⁴ Tiesneši par korupciju tiesās. Pieejams: <http://politika.lv/article/tiesnesi-par-korupciju-tiesas> [aplūkots 2012.gada 14. aprīlī]

Ināra Šteinerte neuzskata, ka sabiedrības uzskats par tiesnešu korupciju būtu maldīgs. Tiesnese apgalvo, ka viss nāk no sabiedrības, ja nebūtu devēja, nebūtu arī ņēmēja. Viss jāsāk no sabiedrības.⁴⁵

Kā norāda Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta senatore Gunta Višņakova, tad tiesnesis lēmumu vienmēr pieņem pēc savas izpratnes. Tiesnesis var kļūdīties un spriedumu groza nevis tādēļ, ka pastāv korupcija, bet gan zināšanu trūkums kādā atsevišķā jautājumā. Piemēram, tiesību normas nepareiza interpretācija un līdz ar to savādāku secinājumu pieņemšana. Kā norāda tiesnese, tad tiesnesim pēc sprieduma pasludināšanas nav jāsniedz intervija par tiesas spriedumu.⁴⁶ Šādās situācijās būtu nepieciešami preses sekretāri, kuri cilvēkiem saprotami izskaidrotu, ko tiesnesis ir domājis. Autors uzskata, ka, sastādot pilnu spriedumu, pusēm ir tiesības iepazīties ar tiesneša motīviem un paskaidrojumiem, tādēļ tiesnesim nebūtu jāattaisnojas žurnālistiem. Atbildot uz jautājumu kādēļ Latvijā pēdējā gada laikā neviens tiesnesis nav notverts, tiesnese sniedza atbildi, ka, iespējams, korupcija nemaz nepastāv vai arī tam par iemeslu ir slikts tiesību aizsardzības iestāžu darbs. Autors piekrīt tiesneses apgalvojumam, ka tiesību aizsardzības iestādes izmantojot visus savus tiesiskos līdzekļus varētu atklāt korupcijas gadījumus tiesās, piemēram, izskatot un izvērtējot tiesneša un advokāta pazīšanos, pētot vēsturi. Iespējams, atklātos fakti, kas būtu par pamatu neobjektīvam tiesas spriedumam.

Vācijas tiesu praksē ir pieņemts, ka tiesnesis nepieciešamības gadījumā var uzaicināt abu pušu advokātus savā kabinetā un izrunāties par lietas izskatīšanu. Pēc autora domām šāda prakse Latvijā nebūtu saprotama, iespējams, tādēļ, ka Latvijā nav tik spēcīgas demokrātiskās tradīcijas. Kā norāda Gunta Višņakova, tad viņasprāt tiesnesim Latvijā nav ētiski pieņemt advokātu savā kabinetā un runāt ar viņu par gaidāmo lietu. Savādāka situācija būtu, ja tiesnesis ar advokātu pārrunātu ne ar lietu saistītus jautājumus, tad šī ienākšana tiesneša kabinetā nebūtu tik strikti vērtējama.⁴⁷ Taču, kā jau iepriekš tika pieminēts, tad Latvijā nav nostiprinājušās tik spēcīgas demokrātiskās parašas, lai sabiedrībai būtu pieņemams, ka tiesnesis ar advokātu pirms gaidāmās lietas pārrunātu sadzīviskus jautājumus. Taču ir valstis, kur tas liekas gluži normāli un saprotami sabiedrībā, piemēram, Šveicē un Vācijā.

Pēc autora domām, ja tiesnesis un advokāts ir personīgi labi pazīstami, piemēram, arī ģimeņu lokā, tad tas ir būtisks pamats neskatīt lietu un atstatīties. Arī situācijā, ja tiesnesis un advokāts ir bijušie darba kolēģi ir pamats tam, lai apšaubītu tiesas objektivitāti. Kā norādīts, *ex parte* sarunas, kurās viens no dalībniekiem – prokurors, advokāts – ārpus tiesas zāles un

⁴⁵ Tiesneši par korupciju tiesās. Pieejams: <http://politika.lv/article/tiesnesi-par-korupciju-tiesas> [aplūkots 2012.gada 14. aprīlī]

⁴⁶ Turpat

⁴⁷ Turpat

bez otra dalībnieka klātbūtnes vai arī kāda cita persona kādas puses labā ar tiesnesi runā par neizspriestas lietas apstākļiem, ir nepieļaujamas. Nav svarīgi ko šī saruna satur.

Kā norāda Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja izpildītājs Juris Stukāns, tad Latvijā darbojas trīs pakāpju tiesu sistēma, tādējādi izskatot lietu nākamajā instancē, tiesneši redz visus lietas materiālus. Šādā veidā darbojas „pārbaudīšanas mehānisms”, augstākas instances tiesnesim ir tiesības pieņemt blakuslēmumu par zemākas instances tiesneša darbu un izvērtēt vai attiecīgajā gadījumā nevajadzētu ierosināt disciplinārlietu, saskaņojot ar tiesas priekšsēdētāju.⁴⁸ No iepriekšminētā izriet, ka īstenot korupciju nemaz nav tik vienkārši, jo tiesas spriedumus var pārbaudīt, tādējādi būtu jāuzpērk visas trīs instances, kas reāli nebūtu iespējams. Labs risinājums ir tam, ka ir izveidota komisija, kas uzrauga un izskata īpašas situācijas, piemēram, ka augstākas instances tiesnesim liekas aizdomīgs zemākas instances tiesas spriedums. Tādējādi, šāda sīkāka izmeklēšana atvieglo, gan tiesu priekšsēdētāja darbu, gan Saeimas darbu lēmuma pieņemšanā, atstādinot tiesnesi no amata vai nē. Šī komisija sniedz atzinumus par ētikas normu interpretāciju un skaidro tiesnešu ētikas normas. Komisija izskata arī tiesnešu iespējamus ētikas normu pārkāpumus.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesnese Anna Klimoviča apgalvo, ka vecās paaudzes cilvēki ir pieraduši dzīvot taupīgi, taču runājot par jauno paaudzi tiem vienmēr gribas vairāk. Ir jāatceras, ka tiesnesis neveicot savus pienākumus godprātīgi var tikt atcelts no amata, tādēļ runas par to, ka tiesnesis savus amata pienākumus veiks visu mūžu ir nosacītas.⁴⁹

Sniedzot interviju Dzintra Zvaigznekalne, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas tiesnese atzina, ka savulaik viņai esot piedāvāts kukulis, kuru esot sniegusi Baltkrievijas iedzīvotāja, taču tas ticis noraidīts un kundzīte tika izvadīta no tiesas.⁵⁰

Pēc autora domām, agrāko notikumu nākšana gaismā, tiesnešu un advokātu lietas apspriešana ārpus tiesas ir iedvesusi bailes pašreizējos tiesnešos. Grāmatas iznākšana par tiesnešu un advokātu darbībām bija pozitīvs lūzuma punkts tiesu sistēmas neatkarībai.

⁴⁸ Tiesneši par korupciju tiesās. Pieejams: <http://politika.lv/article/tiesnesi-par-korupciju-tiesas> [aplūkots 2012.gada 14. aprīlī]

⁴⁹ Turpat

⁵⁰ Turpat

4.5. Interviju kopsavilkums

Veicot praktisko darbu tika nosūtītas piecpadsmit aptaujas uz rajona, pilsētas tiesām, adresētas tiesu priekšsēdētājiem. Katrā aptaujā tika uzdoti vienādi jautājumi, ar mērķi noskaidrot interešu konflikta situāciju no tiesnešu skatu punkta. Atbildes tika saņemtas no piecām tiesām-Saldus, Dobeles, Aizkraukles, Alūksnes un Bauskas. Bez ievēribas atstāja Balvu, Ludzas, Gulbenes, Krāslavas, Madonas, Valkas, Kuldīgas, Talsu, Limbažu tiesas.

No dotajām aptaujām var secināt, ka tiesnešu atstatīšana mazapdzīvotos reģionos pastāv. Vairums tiesnešu apgalvo, ka no sevis atstatīšanas mazpilsētā nemaz nav iespējams izvairīties, jo katra otrā persona ir zināma. Pats svarīgākais ir novilkt robežu, izvērtēt vai patiešām rastos interešu konflikts un šaubas sabiedrībai par iespējamo lietas izskatīšanu. Kā apgalvo vairums tiesnešu, tad lietas tiek izskatītas arī par zināmām personām, kur "pazīšanās saikne" nav tik cieša, tomēr tā pastāv. Ja par šiem jautājumiem tiesneši bija vienisprātis, tad par jautājumu vai Rīgā un mazpilsētā interešu konflikts atšķiras, tiesnešu domas dalījās. Dobeles, Aizkraukles un Bauskas tiesneses norādīja, ka interešu konflikts neatšķiras ne Rīgā, ne mazpilsētā, jo visu nosaka ētikas normas. Bauskas rajona pilsētas tiesas priekšsēdētāja Iveta Andžāne: "Interešu konflikts ir interešu konflikts kā Rīgā, tā citās Latvijas pilsētās." Taču Saldus un Alūksnes tiesneses norāda, ka neapšaubāmi interešu konfliktam ir atšķirība. Saldus Rajona tiesas priekšsēdētāja Gunita Galiņa: „Mazpilsētā kaimiņš vienmēr zina, ko tiesnesis ēd brokastīs un ar ko draudzējas. Ir jārēķinās, ka katrs otrais pilsētas iedzīvotājs tiesnesi atpazīs.”

Uz jautājumu vai starp tiesnesi un advokātu var izveidoties personiskas attiecības mazpilsētā, vairums tiesnešu norāda apstiprinoši. Taču tāpat kā mazpilsētā, arī Rīgā var izveidoties personiskas attiecības. Alūksnes bijusī Rajona pilsētas tiesnese I. Brūvere apgalvo: „Latvija ir maza valsts un attiecības starp juridisko profesiju pārstāvjiem jau izveidojas augstskolā, jo vairums izglītību iegūst Rīgā.”

Arī agrākā intervijā Latgales Apgabaltiesas tiesas priekšsēdētājs Kārlis Valdemiers Jurista Vārdā norāda: „Latvija, protams, ir ļoti maza un juristi cits citu pazīst. Arī mani bijušie studiju biedri šobrīd ir advokāti un prokurori. Kad viņi atbrauc uz Rēzekni, protams, mēs satiekamies. Šeit vietā atcerēties Tiesnešu ētikas kodeksa normu, kas noteic, ka „tiesnesim nav jābūt atšķirtam no sabiedrības”. Neviens neprasa tiesnesim dzīvot ārpus sabiedriskās dzīves.”⁵¹ Autors uzskata, ka mazpilsētā jāprot norobežot pazīšanos un personiskus kontaktus no darba attiecībām.

⁵¹ Kārlis Valdemiers. Ētika un korupcija Latvijas tiesās. Jurista Vārds.

4.6. Tiesneša neatkarības un objektivitātes jēdziena nošķiršana

Ja salīdzina tiesneša neatkarību no tiesneša objektivitātes un neitralitātes, tad tie ir nedaudz dažādi jēdzieni. Tiesneša objektivitāte un neitralitāte ir ne tikai interešu konflikta novēršana, bet arī, tā tiek nodrošināta caur iztiesāšanas procesa noteikumiem. Saikne starp tiesneša objektivitāti, neitralitāti un tiesas spriešanas procesa uzbūvi un darbību vistiešāk izpaužas sacīkstes principa izpratnē un piemērošanā.⁵² Sacīkstes principā, kur puses sniedz tiesai pierādījumus, pamatojot savu lietas skatījumu, fakti tiek noskaidroti, tiesai vērtējot šo informāciju caur savstarpējo pušu pozīciju, argumentu kritisko izvērtējumu. Katra puse ir ieinteresēta pierādīt savu pozīciju un izkritizēt pretējās puses pierādījumus un argumentus, tā dabīgā ceļā sniedzot trešajai neitrālajai pusei - tiesai - maksimāli daudz informācijas, lai pieņemtu objektīvu lēmumu, un tādējādi tiktu noskaidrota patiesība.

Tiesai aktīvi darbojoties procesā, var tikt ierobežota pušu tiesību tikt uzklautām pilnvērtīga realizācija, iejaucoties tiesa var viegli un pat neapzināti nosvērties par labu kādai no pusēm, un līdz ar to tā vairs nebūs neitrāla. Citiem vārdiem, tas vairs nebūs pušu vadīts process sacīkstes formā, bet tiesas ievirzīta lietas apstākļu noskaidrošana, kurā tiesa sekos saviem priekšstatiem par pareizu un nepieciešamu pierādījumu un argumentu apspriešanu un neizbēgami, sekojot savam iespaidam, būs nosvērusies par labu kādai pusei.

Tiesai uzsākot iztiesāšanu ir jābūt pilnīgi neitrālai un tai nav nekādu viedokļu un iespaidu attiecībā uz lietas iespējamo iznākumu un pušu pozīcijām. Ir ierasts, ja tiek iegūta informācija, cilvēkam izveidojas viedoklis par lietas apstākļiem, tādejādi rodas pāragrs spriedums un vēlāk meklējot informāciju, rodas vēlme atrast tajā apmierinājumu nosliecoties uz vienu pusi.

Šis princips par pāragru spriedumu visbiežāk var izveidoties mazapdzīvotā reģionā, kur tiesnesim, iespējams, jau ir kāda informācija, asociācijas par lietas dalībnieku, piemēram, viņš ir bijis paralēlās klases skolnieks ar sliktu reputāciju. Tiesai ir jābūt pilnīgi neitrālai un, lai gan mazpilsētā to ievērot ir nedaudz grūtāk, tiesnesim ir jāsāk iztiesāšana no „baltas lapas”, neskatoties uz cilvēka agrāko pagātņi, un iespējamām darbībām jaunībā. Tādejādi tiesa izdara secinājumus un pieņem lēmumu, pamatojoties tikai uz sacīkstes formā abu pušu sniegtās pierādījumu un argumentu izvērtējuma pamata. Šāda veidā sacīkstes, kā strīdu risināšanas metode darbojas pilnā apmērā, jo puses pilnvērtīgi piedalās tiesas spriešanas procesā.

⁵²Maija Paļčikovska: Tiesneša objektivitāte un neitralitāte: sacīkstes principa realizācija. Jurista Vārds, 2007. gada 27.novembrī, Nr. 48

4.7. Tiesas piekritība

Civilprocesa likuma 26.pantā ir noteikts, ka prasību pret fizisko personu ceļ tiesā pēc tās dzīvesvietas, savukārt prasību pret juridisko personu ceļ tiesā pēc tās atrašanās vietas (juridiskās adreses).⁵³ Šis likuma pants ir izveidots tādēļ, lai visā Latvijā tiesu darbs būtu samērīgs un vienādi noslogots, taču līdz ar to, tas ir viens no iemesliem, ka tiesnesis nevar izvairīties skatīt lietu par savas pilsētas, novada iedzīvotāju. No šī panta izriet, ka civillietu citā rajona, pilsētas tiesā nemaz nevar uzsākt, ja atbildētājs nav deklarēts šajā novadā. Izņēmuma gadījums ir tas, ka visi tiesneši sevi atstata no lietas izskatīšanas-tādā gadījumā lietu nosūta uz citu rajonu. Iespējams, ka šis ir viens no likuma pantiem, kas var ietekmēt un veicināt šo interešu konflikta problēmu mazapdzīvotā reģionā.

Lai gan, no vienas puses šis likuma pants nodrošina vienveidīgu noslogotību Latvijas tiesās, no otras puses tas veicina uz interešu konfliktu mazpilsētā. Šī situācija neattiecas uz Rīgu un citām lielākām Latvijas pilsētām, taču mazapdzīvotos reģionos, kur persona dzīvo un ir deklarēta, lietu nemaz nevar skatīt citā pilsētā, ja persona ir atbildētājs. Šajā situācijā galvenā ideja ir tam apstāklim, lai atbildētājam nebūtu šķēršļu ierasties uz tiesu, taču tas būtu apgrūtināti, ja prasība tiktu celta citā pilsētas tiesā.

Pēc autora domām, šāds likuma pants netieši var radīt vēl saspīlētāku situāciju nelielā prakses teritorijā, veicinot un attīstot interešu konfliktu. Būtu svarīgi aplūkot vai šo likuma pantu varētu kā grozīt un vai no tā būtu kāds labums. Viens no variantiem būtu paplašināt iespējas procesa dalībniekiem lūgt lietu nodot izskatīšanai citā tiesā. Autora doma ir tāda, ka prasību varētu celt nevis pēc atbildētāja deklarētās dzīvesvietas, bet gan pēc noteikta teritoriālā apgabala. Situācijā, ja personas deklarētā dzīvesvieta ir Krāslava, tad prasību varētu celt jebkurā Latgales pirmās instances tiesā. Ja šāda sistēma tiktu ieviesta, tad tiesnešu un iedzīvotāju personiskajām attiecībām vairs nebūtu lielas nozīmes un runas par „pazīšanos” sabiedrībā netiktu kritizētas.

⁵³ Latvijas Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2012.gada 1.maijā]

4.8. Tiesnešu rotācijas ieviešana Latvijā

Sabiedrībā jau iepriekš ir bijušas diskusijas par tiesnešu rotācijas ieviešanu Latvijā, taču pie šī slēdziena tā arī nav nonākts. Autors vēlējās aplūkot šīs idejas plusus un mīnus, kā arī noskaidrot kāpēc šāda sistēma Latvijā tā arī nav ieviesta.

Kā vienīgais un pats nozīmīgākais labums no tiesnešu nozīmēšanas uz citu pilsētu ir tiesneša objektivitāte, kas gadiem strādājot vienā mazpilsētā var tikt apdraudēta dēļ "ciešās pazīšanās saiknes". Šajā situācijā pat neiet runa par korupciju, bet gan iespējamo tiesneša noslieci uz vienu pusi, piemēram, izskatot civillietu par cilvēku, kam pilsētā ir "blēdīgas personas statuss" vai gluži pretēji tas varētu būt kaimiņa bērns, kurš ir ļoti izpalīdzīgs un jauks. Kā jau iepriekš darbā tika minēts, tiesnesim var rasties pāragrs spriedums. Latvijas tiesu praksē ir bijušas situācijas, ka tiesnesis mazpilsētā ir labvēlīgāks pret citu personu. Balvu rajona, pilsētas tiesas tiesnese zinot, ka tiek slēpti pierādījumi, nav rīkojusies atbilstoši savai kompetencei. Tādejādi neilgi pēc šī atgadījuma Saeima viņu atcēla no amata.

Kā negatīvais aspekts tiesnešu rotācijas ieviešanai Latvijā ir lieli izdevumi, kā arī tiesneša kā personas brīvības ierobežojums. Ja šāda ideja tiktu īstenota, tad valstij nāktos nodrošināt tiesnešiem dzīvesvietu-pirkt vai izīrēt dzīvokļus, kas radītu lielas naudas izmaksas. Pat reiz, ņemot vērā slikto ekonomisko situāciju valstī, autors uzskata, ka šīs idejas īstenošana nevar tikt īstenota. Ir jāizvērtē samērīgums, vai nelielais atgadījumu skaits Latvijas mazpilsētās par tiesnešu nekompetento rīcību būtu pamats tiesnešu rotācijas ieviešanai starp rajona, pilsētas tiesām.

Kā otrs apstāklis ir brīvības ierobežojums. Katrs cilvēks pats izvēlas savu vietu, kur vēlas dzīvot, tādēļ tas būtu pretrunā ar cilvēka pamattiesībām. Iespējams, ja šādā ideja tiktu ieviesta un persona pret savu gribu tiktu nozīmēta kādā pilsētā, tad runa ietu par konstitucionālo pārkāpumu.

Latgales apgabaltiesas tiesas priekšsēdētājs Kārlis Valdemiers apgalvo, ka tiesnešu rotācijas ieviešanas ideja pagaidām būtu jāvērtē negatīvi, jo tam būtu daudzas problēmas, piemēram, sadzīviskie apstākļi, dzīvokļa pirkšana vai izīrēšana citā pilsētā, kas prasītu papildus izmaksas.⁵⁴ Analizējot iepriekšminētos apstākļus nākas secināt, ka tiesnešu rotācijas ieviešana ir iespējama tikai teorētiski, nevis praktiski, lai gan no vienas puses tas mazinātu tiesnešu un iedzīvotāju pazīšanos, no otras puses valstī izveidotos liela nekārtība.

⁵⁴ Kārlis Valdemiers. Ētika un korupcija Latvijas tiesās. Jurista Vārds.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Saeima veicot tiesneša iecelšanu amatā var neizvērtēt tiesneša profesionalitāti, bet gan politiskos kritērijus. Lai tiesu sistēma būtu neatkarīga, šo pienākumu vajadzētu atstāt Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai Valsts prezidenta rīcībā.
2. Lai gan citās valstīs rakstīti ētikas kodeksi nepastāv, autors uzskata, ka mūsdienās tiem ir jābūt rakstveida formā, lai sabiedrībā nerastos šaubas par visatļautību un lai tiesnešus un advokātus varētu disciplināri sodīt par izdarītajiem pārkāpumiem.
3. Būtu nepieciešama Ētikas padomes izveide, kas apvietotu juridiskās profesijas pārstāvju-advokātu, tiesnešu, prokuroru profesiju kopējās ētikas normas. Šī Ētikas padome izvērtētu juridiskās profesijas pārstāvju rīcību. Tas būtu vienojošs elements tiesu sistēmai Latvijā.
4. Latvijas mazapdzīvotos reģionos, rajona, pilsētas tiesās ir gadījumi, ka tiek izskatītas lietas par personām, kuras tiesnešiem ir zināmas, tādējādi „ciešā pazīšanās saikne” mazpilsētā var apdraudēt tiesu sistēmas objektivitāti valstī.
5. Pirmās instances tiesas spriedumus var pārsūdzēt un izskatīt apelācijas kārtībā, tādējādi pārbaudot tiesnešu darbību un izskaužot korupcijas iespējamību.
6. Interesu konflikta jēdziens Rīgā un mazpilsētā atšķiras, jo no tā mazapdzīvotā reģionā gandrīz nav iespējams izvairīties. Svarīgi ir novilkt robežu, kuras lietas drīkst izskatīt un kuras nē, lai sabiedrībā par to nerastos šaubas.
7. Ja tiesnesis nav pārliecināts vai ir pietiekams pamats sevis atstatīšanai, vai kad tiesnesis šādu pamatu nesaskata, kaut gan kāds šajā ziņā diskutējams apstāklis pastāv, viņam ir jādara zināmi pārējiem procesa dalībniekiem fakti, kas varētu radīt šaubas par tiesneša objektivitāti, lai tie varētu lemt par noraidījuma pieteikšanu tiesnesim. Cits variants šādā situācijā ir iesniegt lūgumu Tiesnešu Ētikas komisijai, lai tā sniegtu skaidrojumu par konkrētajiem lietas apstākļiem.
8. Tiesnesim ir jāievēro objektivitāte, nedrīkst nosliekties uz vienu pusi izskatot civillietu, izveidojot pāragru spriedumu, ja lietā piedalās kāds dalībnieks, par kuru mazpilsētā ir izveidojies „negodīgas personas statuss”.
9. Nevajadzētu pavisam piemirst ideju par tiesnešu rotācijas ieviešanu pirmās instances tiesām. Lai gan šīs idejas ieviešana šobrīd būtu vērtējama negatīvi, iespējams, nākotnē ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos valstī, tā nestu zināmu labumu. Būtu jāizvērtē samērīguma princips.

10. Autoram radās ierosinājums, ka Latvijā būtu jāievieš publiska pieejamība, (datu bāzes izveide) tiesnešu lēmumiem. Ar šo situāciju līdz galam netiek ievērots tiesu darbības atklātuma princips. Ja tiesas spriedumiem ir publiska pieeja, tad tiesnešu lēmumiem šāda iespēja ir liegta.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Grāmatas

1. Autoru kolektīvs Lēbera D.A. redakcijā. Latvijas tiesību vēsture 1914-2000. Rīga: Poligrāfists, 2000, 59. lpp.
2. „Ētika” Rīgas metropolijas Kūrijas izdevums, 1998.g 5.lpp.
3. Helle Blomquist, Lawyers Ethics, 2000. Gads, DJQF publishing Copenhagen.
4. Кобликов А.С. Юридическая этика: учебник для вузов. 3-е издание. М.: Норма, 2007
5. Latvijas zvērinātu advokātu padome, Advokāta loma un pienākumi pārejas laika sabiedrībā. Rīga: Madonas poligrāfists 1998. gads.
6. Latvijas zvērinātu advokātu padome, Ārvalstu advokatūras organizācijas jautājumi. Rīga: ”Poligrāfists” 1995. Gads.
7. Sandrs Falka Edmunds Kuprišs, Tiesa un tiesas spriešana. „Rīga” 2007.Gads
8. V.Kalniņš, I.Kažoka, G.Litvins Tiesnešu ētika, kvalifikācija un atbildība Latvijā: kā neapstāties pie sasniegtā? 2008.g., 105.lpp.

Atsevišķi raksti grāmatu ietvaros vai internetā

9. Advokātiem ieviests obligātu ikgadēju kvalifikācijas celšanu. Pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/zinas/advokatiem-ieviesis-obligatu-ikgadeju-kvalifikācijas-celsanu-13948080> [aplūkots 2012.gada 20.maijā]
10. Ekspertiem dažādi viedokļi par prezidenta lomu tiesnešu apstiprināšanā. <http://www.delfi.lv/news/national/politics/ekspertiem-dazadi-viedokli-par-prezidenta-lomu-tiesnesu-apstiprināsana.d?id=27805621> [aplūkots 2012.gada 17.martā]
11. Ētika nevar būt slepena. Pieejams: <http://politika.lv/article/etika-nevar-but-slepena> [aplūkots 2012. gada 9. aprīlī]
12. Resolution 2006/23. Strenghtening basic principles of judicial conduct. 2006.g. Pieejams: <http://www.un.org/docs/ecosoc/documents/2006/resolutions/Resolution%202006-23.pdf> [aplūkots 2012.gada 6. aprīlī]
13. Štokenbergs: tiesnešu un advokātu „ķēķis” novērojams vēl aizvien. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/viedokli/stokenbergs-tiesnesu-un-advokatu-kekis-noverojams-aizvien> [aplūkots 2012.gada 4. aprīlī]

14. Tiesneši par korupciju tiesās. <http://politika.lv/article/tiesnesi-par-korupciju-tiesas>
[aplūkots 2012.gada 14. aprīlī]

Periodika

15. Edgars Pastars: Tiesneša noraidīšana un atstatīšanās Satversmes tiesas procesā. Publicēts Jurista Vārdā, 2006. gada 26. novembrī, Nr.46
16. Maija Paļčikovska: Tiesneša objektivitāte un neitralitāte: sacīkstes principa realizācija. Publicēts Jurista Vārdā, 2007. gada 27.novembrī, Nr. 48
17. Osipova S. Strupišs A. Rieba A. Pētījums: Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves. Publicēts Jurista Vārdā, 2010. gada 9. martā, Nr.10

Normatīvie akti

18. The Bangalore Principles of Judicial Conduct, 2002. Sk. šeit:
http://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf
[aplūkots 2012.gada 7.aprīlī]
19. <http://www.advokatuur.ee/?id=72> Igaunijas Advokatūras kodekss. [aplūkots 2012.gada 22. aprīlī]
20. <http://www.nc.ee/?id=842> Igaunijas tiesnešu kodekss [aplūkots 2012.gada 24. aprīlī]
21. <http://advokatura.lv/src2.php?open=kodekss&lang=lat> [aplūkots 2012.gada 17.aprīlī]
22. Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LR likums. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 2012.gada 17.aprīlī]
23. Likums „Par tiesu varu”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 1.janvārī.
24. Latvijas Republikas Advokatūras likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 21.maijā.
25. Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999.gada 1.martā.
26. Tiesnešu ētikas kodekss: LR likums. Pieejams:
27. Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002.gada 10. maijā
28. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 1.oktobrī.

Tiesu prakse

29. Par Civilprocesa likuma 21. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 92. Pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 15.februāra spriedums lietā Nr. 2004–19–01.
30. Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. Pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 17.janvāra spriedums lietā Nr. 2004–10–01.
31. Tiesnešu ētikas komisijas atzinums. Rīgā, 2009. Gada 12.jūnijā. Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/%C4%92tikas_komisijas_l%C4%93mumi/etikas_komisijas_atzinums_12.06.09.pdf [aplūkots 2012.gada 3.aprīlī]
32. Tiesnešu Ētikas komisijas Skaidrojums. Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/%C4%92tikas_komisijas_l%C4%93mumi/skaidrojums_01.08.08.pdf [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

PIELIKUMI

Intervijas ar tiesu priekšsēdētājiem

Intervija ar Saldus Rajona pilsētas tiesas priekšsēdētāju Gunitu Galiņu

1.Vai Jūs kādreiz esat atstatījusi sevi no lietas izskatīšanas (interesu konflikta) dēļ?

Jā, esmu atstatījusi sevi no lietas izskatīšanas interešu konflikta dēļ. Vienā gadījumā apsūdzētais bija kolēģes vīrs, otrā gadījumā policijas darbinieks, mana dēla draugs.

2.Vai vispār tas notiek bieži Jūsu tiesā?

Mūsu tiesā ļoti reti tiesneši sevi atstata no lietas izskatīšanas un reti tiek pieteikts arī noraidījums

3.Jūsaprāt, vai, piemēram, Rīgā un Jūsu pilsētā tiesnešu un advokātu attiecības ar ko atšķiras? Vai Jūsaprāt ir atšķirība interešu konflikta jēdzienam Rīgā un mazpilsētā?(jo iedzīvotāju saikne mazākā reģionā ir ciešāka)

Rīgā un Saldū tiesnešu un advokātu attiecības atšķiras ar to, ka ar Saldus advokātiem esam personīgi pazīstami un viennozīmīgi interešu konflikta jēdzienam mazpilsētā un Rīgā ir atšķirība. Mazpilsētā kaimiņš vienmēr zina, ko tiesnesis ēd brokastīs un ar ko draudzējas. Ir jārēķinās, ka katrs otrais pilsētas iedzīvotājs tiesnesi atpazīs.

4.Vai mazpilsētā nevar izveidoties personiskas attiecības starp tiesnesi un advokātu?

Protams, ka mazpilsētā var izveidoties personiskas attiecības starp tiesnesi un advokātu, taču tikpat labi tās var izveidoties arī Rīgā. Manā 20-gadu tiesneses praksē nav gadījums, kad kāds no procesa dalībniekiem būtu pieteicis man noraidījumu motivējot, ka esmu draudzīgās attiecībās ar kādu advokātu.

5.Vai Jums kādreiz ir nācies tiesāt kādu pazīstamu personu?(zināmu) (jo no tā mazpilsētā ir grūti izvairīties)

Protams, ir nācies tiesāt Saldū pazīstamas personas un retas ir lietas, kurās nepazīstu nevienu procesa dalībnieku, jo mazpilsētā tas vispār nav iespējams.

Intervija ar Bauskas Rajona pilsētas tiesas priekšsēdētāju Ivetu Andžāni

1. Vai Jūs kādreiz esat atstatījusi sevi no lietas izskatīšanas (interesešu konflikta) dēļ?

Jā, esmu atstatījusi sevi no lietas izskatīšanas.

2. Vai vispār tas notiek bieži Jūsu tiesā?

Bieži mūsu tiesā tas nenotiek.

3. Jūsprāt, vai, piemēram, Rīgā un Jūsu pilsētā tiesnešu un advokātu attiecības ar ko atšķiras? Vai Jūsprāt ir atšķirība interesešu konflikta jēdzienam Rīgā un mazpilsētā? (jo iedzīvotāju saikne mazākā reģionā ir ciešāka)

Tiesnešu un advokātu attiecības neatšķiras Rīgā un Bauskā. Arī interesešu konflikta jēdzienam atšķirību nav. Interesešu konflikts ir interesešu konflikts kā Rīgā, tā citās Latvijas pilsētās.

4. Vai mazpilsētā nevar izveidoties personiskas attiecības starp tiesnesi un advokātu?

Personiskas attiecības starp tiesnesi un advokātu (arī starp tiesnesi un prokuroru, arī starp tiesnesi un bāriņtiesas pārstāvi, u.t.t.) var izveidoties kā mazpilsētā tā arī lielajās pilsētās.

5. Vai Jums kādreiz ir nācies tiesāt kādu pazīstamu personu? (zināmu) (jo no tā mazpilsētā ir grūti izvairīties)

Neskatu krimināllietas, tāpēc neesmu tiesājusi pazīstamas personas. Bet skatot civillietas, esmu skatījusi lietas, kurās viena vai abas puses ir pazīstamas. Šeit gan būtu jautājums, ko Jūsu izpratnē nozīmē – pazīstams? Jūs varētu papētīt Tiesnešu Ētikas komisijas atzinumus. Tiesnešu ētikas komisija ir devusi savas rekomendācijas, kā jārikojas tiesnesim, ja kāds lietas dalībnieks ir pazīstams.

No pieredzes varu teikt, ka pats tiesnesis nevēlas skatīt tuvu pazīstamu personu, draugu lietas. Tā kā Bauskas rajona tiesa ir neliela tiesnešu skaita ziņā (6 tiesneši), tad jau ienākot prasībai, pieteikumam, administratīvo pārkāpumu materiālam vai krimināllietai, tiesneši nemaz neaiziet līdz sevis atstatīšanai, bet palūdz mani kā priekšsēdētāju nomainīt viņu ar citu tiesnesi, ja ir Jūsu pieminētā tuvā pazīšanās.

Intervija ar Aizkraukles Rajona tiesas priekšsēdētāju I.Zālīti

1.Vai Jūs kādreiz esat atstatījusi sevi no lietas izskatīšanas (interesu konflikta) dēļ?

Atstatu sevi no lietām, kurās piedalās advokāte, ar kuru man ir draudzīgas attiecības, tiekamies neformālos pasākumos u.tml. Visi tiesneši tiesā atstatās no lietām, kurās ir iesaistīti tiesas kolēģi vai kolēģu tuvi radnieki. Viena tiesnese atstatās no lietām, kurās iesaistās advokāte, kura ir tiesnesei radniece. Ir arī gadījumi, kad tiesnesis atstata sevi no lietas, kurā viena no pusēm ir ļoti pazīstama persona un tiesnesis atzīst, ka šādu lietu skaitot sabiedrībai var rasties šaubas par tiesneša objektivitāti.

2.Vai vispār tas notiek bieži Jūsu tiesā?

2. Atstatīšanās nenotiek bieži, varbūt gadā 3-4 reizes.

3.Jūsaprāt, vai, piemēram, Rīgā un Jūsu pilsētā tiesnešu un advokātu attiecības ar ko atšķiras? Vai Jūsaprāt ir atšķirība interešu konflikta jēdzienam Rīgā un mazpilsētā?(jo iedzīvotāju saikne mazākā reģionā ir ciešāka)

Manuprāt, attiecības neatšķiras ne ar ko. Domāju, ka arī interešu konflikta jēdzienam nav atšķirības Rīgā un mazpilsētā. Atbilde uz šo jautājumu ir ietverta arī 1. p.

4.Vai mazpilsētā nevar izveidoties personiskas attiecības starp tiesnesi un advokātu?

Var izveidoties un ir izveidojušās, līdz ar ko tiesnesis atstatās (sk.1p.).

5.Vai Jums kādreiz ir nācies tiesāt kādu pazīstamu personu?(zināmu) (jo no tā mazpilsētā ir grūti izvairīties)

Protams, ka ir nācies tiesāt zināmu personu, jo tā ir, ka mazpilsētā no tā izvairīties nevar. Šajā gadījumā atstatīšanās ir katra tiesneša izvērtēšanā, cik pazīstams, cik šī pazīšanās var ietekmēt tiesneša objektivitāti u.tml.

Intervija ar Dobeles Rajona pilsētas tiesas priekšsēdētāju Ēriku Gulbi

1. Vai Jūs kādreiz esat atstatījusi sevi no lietas izskatīšanas (interesešu konflikta) dēļ?

Jā, man ir bijuši daži gadījumi, kad esmu atteikusies no lietas izskatīšanas, jo bijis jātiesā personiski pazīstama persona. Tad lietu izskata

cits tiesnesis. Ir bijuši daži gadījumi, kad neviens no tiesas tiesnešiem nevar skatīt lietu, jo apsūdzētais vai cietušais ir bijis tiesas darbinieks vai viņa radnieks,

arī ar tiesas darbību saistoša persona, tad visi tiesneši ir atteikušies no lietas izskatīšanas un tā nosūtīta apgabaltiesas priekšsēdētājam piekritības noteikšanai.

2. Vai vispār tas notiek bieži Jūsu tiesā?

Atteikšanās no lietu izskatīšanas nav bieži gadījumi.

3. Jūsprāt, vai, piemēram, Rīgā un Jūsu pilsētā tiesnešu un advokātu attiecības ar ko atšķiras? Vai Jūsprāt ir atšķirība interesešu konflikta jēdzienam Rīgā un mazpilsētā? (jo iedzīvotāju saikne mazākā reģionā ir ciešāka)

Manuprāt, tiesnešu un advokātu savstarpējās attiecības nevar atšķirties ne Rīgā, ne rajonos. Visu nosaka ētika.

4. Vai mazpilsētā nevar izveidoties personiskas attiecības starp tiesnesi un advokātu?

Ja starp advokātu un tiesnesi ir tuvākas personiskas attiecības, tad viņi nevar piedalīties vienas lietas izskatīšanā. Ja tās ir paziņu attiecības un runas neskar

konkrētu lietu, tad var skatīt vienu lietu. Atkal tas ir ētikas jautājums.

5. Vai Jums kādreiz ir nācies tiesāt kādu pazīstamu personu? (zināmu) (jo no tā mazpilsētā ir grūti izvairīties)

No pazīstamu cilvēku tiesāšanas atsakos, jo tas nav pieņemami ne man, ne paziņam.

Intervija ar bijušo Alūksnes Rajona pilsētas tiesas tiesnesi I. Brūveri

1.Vai Jūs kādreiz esat atstatījusi sevi no lietas izskatīšanas (interesešu konflikta) dēļ?

Jā! daudzas reizes, bieži!

2.Vai vispār bieži notika tiesneša atstatīšana Jūsu tiesā?

Ir bijuši gadījumi, kad sevi no lietas izskatīšanas atstata visi tiesneši. Tādā situācijā lietu nosūta uz blakus Rajonu. Svarīgi ir novilkt robežu, vai tas būtu acīmredzami, kad tiesnesis nebūtu objektīvs skatīt lietu, jo ir tā, kad no desmit cilvēkiem pieci ir zināmi, un tādejādi vispār tiesa nevarētu skatīt lietas mazapdzīvotos reģionos.

3.Jūsaprāt, vai, piemēram, Rīgā un Jūsu pilsētā tiesnešu un advokātu attiecības ar ko atšķiras?

Noteikti jā! Jo Rīgā tiesnesis redzot advokātu to nekad otrreiz var neredzēt, taču mazpilsētā dienā viņu var sastapt trīs reizes.

4.Vai mazpilsētā nevar izveidoties personiskas attiecības starp tiesnesi un advokātu?

Jā! Var izveidoties personiskas attiecības. Latvija ir maza un visi mācās Rīgā, tādejādi nodibinās kontakti un saikne.

5.Vai Jums kādreiz ir nācies tiesāt kādu pazīstamu personu?(zināmu) (jo no tā mazpilsētā ir grūti izvairīties)

Jā ir nācies! Tas, protams, nav patīkami!

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Tiesnešu un advokātu ētika, tās ievērošana nelielā prakses teritorijā. (interesu konflikta un objektivitātes riski)” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Matīss Pūpols _____

(paraksts, datums)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: M. iur. Lauris Liepa _____

(paraksts, datums)

Recenzents: _____

(paraksts, datums)

Darbs iesniegts Tiesību teorijas un vēstures katedrā _____

Studiju metodiķe(-is) _____

(paraksts, datums)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ Prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre (-s): _____